

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประเทศไทยเป็นประเทศที่กำลังพัฒนา มีพลเมืองที่ประกอบอาชีพทางเกษตรเป็นพื้นฐานหลัก งบประมาณเป็นจำนวนมาก ได้ทุ่มเทให้การส่งเสริมการพัฒนาทางการเกษตร เนื่องจากผลิตผลทางเกษตรเป็นปัจจัยสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดผลิตผล และผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมที่ใช้ภายในประเทศ และส่งเป็นสินค้าออก ซึ่งเป็นเงินรายได้มาดำเนินกิจการของประเทศ แต่อย่างไรก็ตามปัญหาที่เกี่ยวกับการเกษตรก็ยังคงปรากฏอยู่ตลอดเวลา ทั้งด้านเทคนิค วิชาการ วิธีการให้การศึกษา ตลอดจนปัญหาที่เกี่ยวข้องกับตัวของเกษตรกรเอง ซึ่งต้องปรับปรุงตนเองให้มีความรู้ ความคิด จนสามารถแก้ไข้ปัญหาในการประกอบอาชีพให้เจริญก้าวหน้า เป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ อย่างไรก็ตามปัจจุบันมีหน่วยงานต่าง ๆ ให้ความช่วยเหลือแก่เกษตรกรในด้านการให้ความรู้เกี่ยวกับการเกษตรสมัยใหม่ สถาบันการศึกษาทางการเกษตรก็จัดเป็นหน่วยงานหนึ่งที่ได้ทำหน้าที่นี้ โดยได้ทำหน้าที่ให้ความรู้ด้านการเกษตรทั้งในระบบ และนอกระบบโรงเรียน ดังนั้นเพื่อเป็นพื้นฐานและประโยชน์ในการศึกษาวิจัย เรื่อง ความต้องการของเกษตรกรในการรับบริการทางวิชาการเกษตรจากวิทยาลัยเกษตรกรรมบุรีรัมย์ ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ และนำเสนอโดยเรียงลำดับตามหัวข้อต่อไปนี้

1. การจัดการศึกษา เกษตรในประเทศไทย
2. งานบริการทางวิชาการของสถานศึกษา
3. ความสำคัญและเกณฑ์การจัดระดับการพัฒนาของหมู่บ้าน
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. การจัดการศึกษา เกษตร ในประเทศไทย

การจัดการศึกษาเกษตร ในระบบโรงเรียน ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปตามนโยบายการจัดการศึกษาของประเทศ โดยส่วนรวมโดยแบ่งได้ เป็น 2 ช่วงคือ การจัดการศึกษาเกษตรในอดีต ซึ่งหมายถึงช่วงก่อนการประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2520 และการจัดการศึกษาเกษตรกรรมในปัจจุบัน หมายถึงช่วงการใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 เป็นแม่บทหลักสำหรับพัฒนาการศึกษาของไทย

1.1 การจัดการศึกษาเกษตรในอดีต

การจัดการศึกษาเกษตรในสมัยโบราณ เป็นการศึกษาด้วยตนเองจากภายในครอบครัวหรือชุมชน แม้ในปัจจุบันก็ยังมีการศึกษาเกษตรในรูปแบบนี้อยู่ แต่สำหรับการจัดการศึกษาเกษตรในระบบโรงเรียนได้เริ่มมีขึ้นครั้งแรกใน พ.ศ.2447 โดยกระทรวงเกษตรราธิการ ได้ตั้งโรงเรียนช่างไหม มีการปลูกสวนหม่อน เลี้ยงไหม เป็นกิจกรรมภาคปฏิบัติ มีหลักสูตรการศึกษา 2 ปี ทั้งนี้โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะผลิตผู้สำเร็จการศึกษาออกไปเป็นเจ้าหน้าที่เลี้ยงไหมในกรมช่างไหม และประจำปฏิบัติงานอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในระยะเดียวกันนั้นรัฐบาลมีนโยบายขยายการปฏิบัติงานของกรมช่างไหมให้ครอบคลุมถึงงานด้านการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ กรมช่างไหมจึงต้องเปลี่ยนเป็นกรมเพาะปลูก พร้อมกันนั้นโรงเรียนช่างไหมก็เปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนเพาะปลูกตามในปี พ.ศ. 2451 ต่อมาผู้บริหารระดับสูงได้พิจารณาเห็นว่า ยังมีวิชาการอีกหลายสาขาที่มีความสัมพันธ์กับวิชาการเกษตร จึงได้นำมาประมวลเป็นหลักสูตรให้เหมาะสม วิชาการที่สำคัญ คือ วิชาการเพาะปลูก เลี้ยงไหม เลี้ยงสัตว์ ทำแผนที่ วิชาการคลอง และวิชาสามัญ ดังนั้น ผู้สำเร็จการศึกษาจึงมีความรู้การเกษตรอย่างกว้างขวาง ชื่อของโรงเรียนจึงได้เปลี่ยนเป็นโรงเรียนเกษตรราธิการ¹

แนวการจัดการศึกษาวิชาการเกษตรในระยะนี้มีความมุ่งหมายที่จะฝึกหัดกุลบุตรไทยที่จะเข้ารับราชการให้มีความรู้สมควรกับตำแหน่งหน้าที่ต่าง ๆ โรงเรียนเกษตรราธิการดำเนินไปได้จนถึงปี พ.ศ.2456 รัฐบาลได้จัดตั้งโรงเรียนข้าราชการพลเรือน ซึ่งมุ่งให้เป็นสถานศึกษา เพื่อส่งคนไปรับราชการทุกกระทรวง ทบวงกรม สำหรับจุดประสงค์ของการจัดตั้ง โรงเรียนเกษตรราธิการ ก็เพื่อเตรียมบุคคลให้เข้ารับราชการโดยมีแนวการสอนหนักไปในทางเกษตร แต่ในหลักการสำคัญมีแนวไปในทางเดียวกันกับการจัดตั้งโรงเรียนข้าราชการพลเรือน จึงอาจจัดรวมกันได้ สำหรับวิชาการทางเกษตรอาจนำไปสอนในโรงเรียนของกระทรวงธรรมการด้วย เหตุผลนี้จึงได้โอนกิจการงบประมาณ และบุคลากรของโรงเรียนเกษตรราธิการไปรวมกับ โรงเรียนข้าราชการพลเรือน²

¹ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, ประวัติกระทรวงเกษตร (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, 2499), หน้า 72-73 และ 297.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 108.

ในปี พ.ศ.2459 สมัยเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี เป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการ ได้มีการวางนโยบายการศึกษาที่จะบังคับให้เด็กทุกคนเข้าโรงเรียน โดยให้มีการศึกษาวิชา เกษตรกรรมประกอบไปกับการศึกษาภาคบังคับในโรงเรียนประชาบาล โดยจะเริ่มจัดการศึกษา ประเภทนี้ในชนบท ทั้งนี้โดยมีเหตุผลว่างานอาชีพเกษตรกรรมถือได้ว่าเป็นอาชีพของคนไทย ประมาณร้อยละ 90 ของงานทั้งหมดในสมัยนั้น และบุตรชานาเมื่อเรียนจบประถมศึกษาแล้วก็ ช่วยมีคามารคทา้งงานเกษตรกรรมและรับมรดกสืบต่อไปได้ในภายหน้า³ เพื่อสนองนโยบายนี้ จำเป็นต้องผลิตครูที่จะทำการสอนวิชาเกษตรกรรม จึงได้จัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรม แห่งแรกขึ้นที่ตำบลทอวัง อำเภอปทุมวัน จังหวัดพระนคร โรงเรียนนี้ได้เริ่มดำเนินการเมื่อ ปี พ.ศ.2460 มีกำหนดเวลา 2 ปี โดยขอให้จังหวัดต่าง ๆ คัดนักเรียนที่จบมัธยมปีที่หกแล้วส่งมา เรียนต่อ วิชาที่เรียนนอกจากวิชาภาษาไทย วิทยาศาสตร์ และวิชาครูแล้ว ยังมีวิชาการเกษตร ทั้งการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์ ตอนเช้าและตอนเย็น เป็นเวลาฝึกงานเกษตร โดยมี พระยา เทพศาสตร์สถิตย์เป็นอาจารย์ใหญ่ และหลวงสุวรรณวาจกกสิกิจ เป็นผู้ช่วย โรงเรียนฝึกหัดครู ประถมกสิกรรมทอวัง ดำเนินงานได้ประมาณ 1 ปี จึงได้ย้ายไปอยู่ที่ตำบลพระประโทน อำเภอ เมือง จังหวัดนครปฐม ในปี พ.ศ.2461 เพื่อความเหมาะสมในด้านสถานที่ เนื่องจากในช่วง เวลานี้มีผู้สำเร็จการศึกษาจากต่างประเทศมาเป็นครูอาจารย์มากขึ้น กระทรวงธรรมการได้ ขยายโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมจากตำบลพระประโทน ไปตั้งที่ตำบลบางสะพานใหญ่ อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์⁴

ต่อมาในปี พ.ศ.2469 ได้มีการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาในโรงเรียนฝึกหัดครู ประถมกสิกรรม ตำบลพระประโทนเป็นโรงเรียนฝึกหัดครูมูลกสิกรรม เพราะเห็นว่าโรงเรียน ประชาบาลในจังหวัดต่าง ๆ เป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่สำคัญ ถ้าได้มีการสอนวิชาการเกษตร กรรมก็จะเป็นปัจจัยที่ชักจูงให้กุลบุตรกุลธิดามีความรักและเห็นคุณค่าของอาชีพเกษตร เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ก็จะได้ใช้วิชาความรู้เป็นวิชาชีพเลี้ยงตัวเองได้และในปีเดียวกันนี้ได้มีการปรับปรุง โครงการโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมให้กว้างขวาง โดยได้จัดตั้งโรงเรียนระบบเดียวกัน

³เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี, "แผนการศึกษาชาติ 2514" ใน อนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายครรรชิต เทพหัสดิน ณ อยุธยา (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร, 2518) หน้า 173 - 174.

⁴ปัญญา ทิรัญรัศมิ์, ความรู้พื้นฐานการศึกษาเกษตร (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2520), หน้า 7-8.

นี้อีกแห่งหนึ่งที่ตำบลทับทวน อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี โดยมีความมุ่งหมายที่จะขยายกิจการด้านพืชไร่และการเลี้ยงสัตว์ เพื่อให้นักเรียนได้ฝึกฝนทางด้านความรู้ความชำนาญจากการใช้เครื่องมือทุนแรงชนิดต่าง ๆ ด้วย ผลผลิตที่ได้ก็นำมาบำรุงโรงเรียนได้ด้วย เนื่องจากได้รับงบประมาณจำกัด โครงการนี้ทำให้ต้องยุบกิจการโรงเรียนบางสะพานใหญ่พร้อมกับย้ายครูอาจารย์มารวมที่ทับทวนทั้งหมด เมื่อ พ.ศ.2471 ต่อมาเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีได้พ้นจากตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงธรรมการ ทำให้กิจการโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมชบเซา แต่ต่อมาในปี พ.ศ.2475 เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีได้กลับมาดำรงตำแหน่งอีกครั้ง และได้วางนโยบายให้โรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมได้ตั้งอยู่ด้วยกันกับสถานทดลองเกษตรรวม 3 ภาคด้วยกัน ด้วยประสงค์ให้การศึกษาเกษตรกรรม การวิจัย และการส่งเสริมการเกษตร ดำเนินไปพร้อม ๆ กัน ในปี พ.ศ.2475 จึงมีมติให้ย้ายโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมทับทวนไปตั้งที่ตำบลโนนสูง อำเภอโนนวิเศษ จังหวัดนครราชสีมา พ.ศ.2477 ก็ได้จัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมประจำภาคใต้ ที่ตำบลคอหงษ์ อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ในระยะเดียวกันนี้ก็ได้จัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมประจำภาคเหนือขึ้นที่บ้านแม่ใจ อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่⁵

เป็นที่ทราบกันดีว่าเหตุการณ์ต่าง ๆ ในโลกย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การจัดการศึกษาเกษตรก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงอีกครั้งหนึ่งเมื่อ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี พ้นจากตำแหน่ง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ เมื่อปี พ.ศ.2477 เป็นเหตุให้นโยบายการศึกษาที่มุ่งเน้นให้นักเรียนอยู่ในเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับให้มีวิชาชีพติดตัว เพื่อออกไปประกอบอาชีพได้เป็นอันสิ้นสุดลง ไป และโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมทั้ง 3 ภาคต้องเลิกล้มไปด้วย บรรดาบุคลากรที่รับผิดชอบในโครงการนี้มาก่อนก็ได้ร่วมกันเสนอโครงการใหม่ เพื่อหาโอกาสต่ออายุรูปแบบของการศึกษาเกษตรไว้ เพราะเสียดายกิจการต่าง ๆ ที่ได้ลงทุนไปแล้วเป็นเวลานานถึง 17 ปี โครงการใหม่ที่เสนอนี้ทำให้มีการจัดตั้งโรงเรียนมัธยมวิสามัญเกษตรกรรมขึ้นที่แม่ใจ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นรูปโรงเรียนอาชีพศึกษา เพื่อเป็นการเริ่มการอาชีพของเกษตรกรชั้นกลางต่อไป เมื่อรัฐบาลรับหลักการแล้ว ก็ได้มีการฟื้นฟูโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมโนนวิเศษ จังหวัดนครราชสีมา และที่คอหงษ์ จังหวัดสงขลา กับได้ตั้งโรงเรียนมัธยมวิสามัญเกษตรกรรม

⁵ นิยม ศรีนพรัตน์, ครูกับการศึกษาเกษตรกรรม (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, 2523), หน้า 62-63.

บางกอกน้อยชั้นที่จังหวัดธนบุรีเพิ่มขึ้นอีกแห่งหนึ่ง โดยโรงเรียนวิสามนัญทั้ง 4 แห่งนี้ รับนักเรียนที่จบจากชั้นมัธยมสามัญปีที่ 4 เข้าเรียนอีก 4 ปี มีฐานะเทียบเท่ามัธยมวิสามนัญอื่น ๆ และมัธยมสามัญปีที่ 8 ด้วย⁶

ในราวปี 2481 กระทรวงเกษตรธิการ ได้ขยายงานออกไปมากขึ้น จึงได้ขอโอนครูอาจารย์จากกระทรวงศึกษาธิการมาช่วยงานเป็นจำนวนมาก ขณะเดียวกันกระทรวงเกษตรธิการก็ยังได้โอนโรงเรียนมัธยมวิสามนัญทั้ง 4 โรงเรียนพร้อมด้วยครูอาจารย์มาทั้งหมดด้วย แต่เมื่อรับโอนมาก็ต้องประสบปัญหาเรื่อง ครู อาจารย์ ที่จะสอนวิชาสามัญ และวิชาเกษตร เพราะครูอาจารย์หลายคนต้องไปปฏิบัติหน้าที่ด้านบริหาร ดังนั้นจึงยุบโรงเรียนมัธยมวิสามนัญทั้งสี่ลงเหลือเพียงแห่งเดียวคือที่แม่โจ้ และยกฐานะเป็นวิทยาลัยให้ชื่อว่า วิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สังกัดกองวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรมเกษตร กำหนดหลักสูตรการเรียน 3 ปี ต่อจากมัธยมปีที่ 8 ขณะเดียวกันก็รับโอนนักเรียนที่สอบได้มัธยมวิสามนัญเกษตรกรรม แต่ยังไม่จบมีสุดท้ายเข้าเป็นนักเรียนเตรียมวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เมื่อจบแล้วก็จะได้ทำการคัดเลือกเข้าศึกษาต่อในวิทยาลัยเกษตรศาสตร์แม่โจ้ต่อไป ในปี พ.ศ.2482 วิทยาลัยเกษตรศาสตร์ที่แม่โจ้ ได้ถูกย้ายมาไว้ที่อำเภอบางเขน จังหวัดพระนคร เพื่อเตรียมการที่จะเป็นมหาวิทยาลัยในโอกาสต่อไป สำหรับวิทยาลัยเกษตรที่แม่โจ้ ก็แปรสภาพเป็นโรงเรียนเตรียมวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มีหลักสูตร 2 ปี หลังจากจบมัธยมปีที่ 6 และเมื่อจบแล้วจะเข้าศึกษาต่อในวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ที่บางเขนได้⁷

ระบบการศึกษาเกษตรภายใต้การควบคุมดูแลของกระทรวงศึกษาธิการได้มีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ดังนั้นเมื่อรัฐบาลประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2479 มีนโยบายให้การเรียนวิชาสามัญกับวิชาอาชีพแยกกันเด็ดขาด ได้จัดให้นักเรียนเมื่อจบประถมศึกษาปีที่ 4 หรือมัธยมศึกษาปีที่ 3 หรือมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งปรารถนาจะเรียนทางอาชีพศึกษาได้เรียนต่อทางโรงเรียนอาชีพศึกษาซึ่งแบ่งเป็นชั้นต้น ชั้นกลาง และชั้นสูงตามลำดับ⁸ ต่อมา พ.ศ.2481

⁶ ทำนอง สิงคาลวณิช, เกษตรทัศน์ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รวมมิตรไทย, 2526), หน้า 113.

⁷ บัญญา ทิรัญศรี, ความรู้พื้นฐานการศึกษาเกษตร (กรุงเทพมหานคร . โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2520), หน้า 9-10.

⁸ อีระ กัดงษา, อาชีพศึกษาเกษตรกรรม (ชลบุรี : คณะวิชาการศึกษา วิทยาลัยเกษตรกรรมบางพระ, 2510), หน้า 28-31.

ได้มีพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวงทบวงกรม ตามพระราชบัญญัตินี้ให้ยุบเลิกกรมศึกษาธิการซึ่งต้องรับภาระในการจัดการศึกษาทั้งสายสามัญและสายวิสามัญ แต่ให้จัดตั้งกรมใหม่ 2 กรมคือ

1. กรมสามัญศึกษา มีหน้าที่จัดการศึกษาสายสามัญ
2. กรมวิชาการ มีหน้าที่จัดการศึกษาสายอาชีพ

กรมวิชาการได้จัดแบ่งส่วนราชการออกเป็น 4 กอง คือ สำนักงานเลขาธิการกรม กองตำรา กองสอบไล่ และกองอาชีวศึกษา สำหรับกองอาชีวศึกษามีหน้าที่ดำเนินการเกี่ยวกับการจัดโรงเรียนอาชีวศึกษาโดยแบ่งงานเป็น 3 แผนก

แผนกอาชีวศึกษาขั้นต้น จัดตั้งและควบคุมโรงเรียนอาชีวปีที่รับนักเรียนสามัญที่เรียนจบชั้นประโยคประถมศึกษามาศึกษาต่อ

แผนกอาชีวศึกษาขั้นสูง จัดตั้งและควบคุมโรงเรียนอาชีวปีที่รับนักเรียนกำหนดความรู้สามัญไม่ต่ำกว่าสำเร็จประโยคมัธยมต้นและชั้นประโยคมัธยมศึกษามาแล้ว

แผนกตรวจ มีหน้าที่ตรวจโรงเรียนและทำหน้าที่งานสารบรรณของกอง

ต่อมากรมวิชาการได้เปลี่ยนชื่อเป็นกรมอาชีวศึกษา พ.ศ.2484 และดำเนินงานจัดการอาชีวศึกษาแต่เพียงด้านเดียว ทำให้งานจัดการศึกษาเพื่ออาชีพเจริญก้าวหน้ามากขึ้น มีการรับโอนโรงเรียนเกษตรกรรม ซึ่งถูกยุบจากโรงเรียนฝึกหัดครูประถมกสิกรรมเข้าไว้ในสังกัดและใน พ.ศ.2491 ก็ได้รับโอนโรงเรียนเตรียมวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ที่แม่โจ้เข้ามาด้วย แล้วเปิดเป็นโรงเรียนอาชีวศึกษาขั้นสูงแผนกเกษตรกรรม⁹ และเพื่อที่จะส่งเสริมอาชีวศึกษาให้แพร่กระจายยิ่งขึ้น โรงเรียนอาชีวศึกษาขั้นต้นที่จัดตั้งขึ้นแล้ว จึงรับนักเรียนทุกประเภทเข้าเรียนโดยไม่เก็บค่าเล่าเรียน สำหรับนักเรียนเกษตรกรรมยังให้เงินอุดหนุนเป็นค่ากินสำหรับนักเรียนด้วย เพราะนักเรียนต้องอยู่ประจำโรงเรียนเพื่อปฏิบัติงาน¹⁰

แผนการศึกษาชาติ พ.ศ.2494 ได้แบ่งระดับการจัดอาชีวศึกษาออกเป็น 3 ระดับคือ มัธยมศึกษาตอนต้นแผนกเกษตรกรรม 3 ปี มัธยมศึกษาตอนปลายแผนกเกษตรกรรม 3 ปี และอาชีวศึกษาขั้นสูงแผนกเกษตรกรรม 3 ปี ต่อมาได้ยกเลิกการสอนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในปี 2501 เพราะเห็นว่าเด็กที่เรียนระดับนี้เป็นเด็กจบประถมปีที่ 4 มีอายุยังน้อย และ

⁹ กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435-2507, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2507), หน้า 685-687.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 351.

ความรู้วิชาสามัญค่า อีกทั้งร่างกายก็ยังไม่เติบโตพอที่จะทำงานหนัก จึงควรเรียนทางสายสามัญ
ไปก่อน¹¹ แต่การดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนนี้ประสบกับปัญหาการขาดแคลนครูอาจารย์ที่จะ
ทำการสอน ทำให้ต้องมีกาพื้นที่ระบบฝึกหัดครูประเภทสิกรรมขึ้นใหม่ที่โรงเรียนเกษตรกรรม
สุรินทร์ ในปี พ.ศ.2497 ต่อมาในปี พ.ศ.2500 โรงเรียนเกษตรกรรมแม่โจ้ ได้รับการยก
ฐานะขึ้นเป็นวิทยาลัยเกษตรกรรมเชียงใหม่ ได้เปิดแผนกฝึกหัดครูมัธยมเกษตรกรรมขึ้น โดยมี
วัตถุประสงค์เพื่อผลิตครูที่มีวุฒิส่งสำหรับสอนในโรงเรียนเกษตรกรรม สังกัดกรมอาชีวศึกษา
วิทยาลัยเกษตรกรรมได้ตั้งขึ้นอีกแห่งหนึ่งใน พ.ศ.2501 คือ วิทยาลัยเกษตรกรรมบางพระ
จังหวัดชลบุรี เพื่อให้ครูในสังกัดกองโรงเรียนเกษตรกรรมซึ่งมีวุฒิต่ำได้เข้าศึกษาต่อในชั้น
ประโยคครูประถมเกษตรกรรมอีก 3 ปี เมื่อสำเร็จแล้วก็กลับมาสอนในโรงเรียนที่ตนสังกัดอยู่
เดิม หลังจากนั้นในปีพ.ศ.2504 แผนกฝึกหัดครูประเภทสิกรรมจากโรงเรียนเกษตรสุรินทร์และ
แผนกฝึกหัดครูมัธยมเกษตรกรรมจากวิทยาลัยเกษตรกรรมเชียงใหม่ได้ย้ายมาที่วิทยาลัยเกษตร
กรรมบางพระ¹²

แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2503 ได้มีการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาของชาติ
ไปจากเดิมมาก ระดับประถมศึกษาได้เพิ่มขึ้นเป็น 7 ชั้น ระดับมัธยมศึกษาแบ่งเป็น 2 ตอนคือ
มัธยมศึกษาตอนต้นสายสามัญและสายอาชีพ ใช้เวลาเรียน 3 ปี ส่วนมัธยมศึกษาตอนปลายแบ่ง
เป็น 2 สายคือ สายสามัญ 2 ชั้น และสายอาชีพมี 3 ชั้น การจัดการศึกษาเกษตรกรรมจะจัด
อยู่ในระดับมัธยมศึกษาสายอาชีพซึ่งแบ่งได้ดังนี้คือ

1. ระดับมัธยมศึกษา

1.1 มัธยมศึกษาตอนต้น สายอาชีพแผนกเกษตรกรรม (ม.ศ.1-2-3) เป็น
หลักสูตร 3 ปี ใช้สอนกันในโรงเรียนเกษตรกรรมเดิมทุกแห่ง

1.2 มัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพแผนกเกษตรกรรม (ม.ศ.4-5-6)
หลักสูตรประโยคอาชีวชั้นสูงเดิม รับจากผู้จบประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.ศ.3) และสาย
อาชีพแผนกเกษตรกรรม ศึกษาตามหลักสูตร 3 ปี เปิดสอนในโรงเรียนและวิทยาลัยเกษตรกรรม

¹¹ อีระ กัณฑษา, อาชีวศึกษาเกษตรกรรม (ชลบุรี : คณะวิชาการศึกษา วิทยาลัย
เกษตรกรรมบางพระ, 2510), หน้า 28-31.

¹² กระทรวงศึกษาธิการ, ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2453 - 2507
(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2507), หน้า 432.

2. ระดับวิชาชีพชั้นสูงแผนกเกษตรกรรม เป็นหลักสูตรเสริมอีก 2 ปี ต่อจากชั้น ม.ศ.6 ผู้สำเร็จการศึกษาจะได้รับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) แผนกเกษตรกรรม หรือเทียบเท่าอนุปริญญา ทั้งนี้เพื่อเป็นการเตรียมเกษตรกรในระดับที่สูงขึ้น พร้อมกับผลิตผู้ชำนาญงานให้หน่วยราชการที่มีความต้องการมากขึ้น เปิดสอนอยู่ในวิทยาลัยเกษตรกรรม

3. การฝึกหัดครูเกษตรกรรม มีเปิดสอนแห่งเดียวคือที่วิทยาลัยเกษตรกรรมบางพระ จังหวัดชลบุรี มี 2 หลักสูตรคือ ประโยคครูมัธยมเกษตรกรรมหลักสูตร 2 ปี ต่อจาก ม.ศ.6 และประโยคครูเทคนิคชั้นสูง แผนกเกษตรศาสตร์ เป็นหลักสูตร 2 ปี ต่อจาก ปวส.และประโยคครูมัธยมเกษตรกรรม¹³

การจัดการเกษตรศึกษาที่กล่าวมาข้างต้นนี้ อยู่ในความรับผิดชอบของกรมอาชีวศึกษา แต่อย่างไรก็ตาม ในโรงเรียนมัธยมศึกษาสายสามัญก็ได้เปิดให้มีการสอนวิชาสายอาชีพ สำหรับวิชาเกษตรกรรมที่จัดสอนในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น เรียกว่า วิชาเกษตรกรรมศิลป์ ต่อมา กรมสามัญศึกษาได้จัดตั้งโครงการโรงเรียนมัธยมแบบผสมแบบ 2 ชั้น โดยมีการเปิดวิชาอาชีพเกษตรให้นักเรียนเลือกเรียน ส่วนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายนั้น ได้มีหลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย พ.ศ.2518 เล่มที่ 1 ซึ่งจัดหมวดวิชาชีพเกษตรกรรมไว้ให้นักเรียนได้มีโอกาสเลือกเรียนวิชาชีพโดยเฉพาะวิชาเกษตรกรรมได้มากขึ้น¹⁴ การจัดการศึกษาเกษตรตามแผนการศึกษาชาติฉบับ พ.ศ.2503 ได้ใช้มาเป็นเวลานานพอสมควร ในช่วงเวลานี้อัตราการเพิ่มผล เมืองของประเทศไทยสูงมาก ทำให้อัตราการขยายตัวทางด้านบริการการศึกษามีไม่ทัน ปัญหาการว่างงานเพิ่มขึ้น ค่านิยมของนักเรียนนิยมการเรียนต่อในระดับอุดมศึกษา แต่มหาวิทยาลัยก็ขยายไม่ทัน ปัญหาในด้านเศรษฐกิจ การเมือง และปัญหาในด้านคุณภาพการเรียนการสอน หลักสูตร และปัญหาอื่น ๆ ทำให้กระทรวงศึกษาธิการได้ตั้งคณะกรรมการเพื่อปฏิรูปการศึกษาไทย เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพการต่าง ๆ ที่ได้เปลี่ยนไป

¹³ สุรพล สงวนศรี, "การจัดการศึกษาเกษตรในกรมอาชีวศึกษาสภาพปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต", ใน เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาผู้บริหารโรงเรียนและวิทยาลัยเกษตรกรรมของกรมอาชีวศึกษา (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงศึกษาธิการ, 2518), หน้า 6.

¹⁴ กรมวิสามัญศึกษา, คู่มือดำเนินงานของโครงการโรงเรียนมัธยมแบบผสมแบบ ๒ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรุงธน, 2512), หน้า 21.

1.2 การจัดการศึกษาเกษตรในัจจุบัน

นโยบายการจัดการศึกษาเกษตรในัจจุบัน ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 ได้ระบุมารจัดการศึกษาวิชาอาชีพและวิชาเกษตรกรรม ไว้ชัดเจนกว่าแผนการศึกษาแห่งชาติฉบับก่อน ๆ ดังนี้

“รัฐ พึงสนับสนุนการอาชีวศึกษาอย่างกว้างขวาง และให้สอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจและสังคม ทั้งในรูปแบบที่จัด ให้ผสมผสานเข้าไว้ในการศึกษาทุกระดับ และที่จะจัด เป็นเอกเทศตามความจำเป็น ทั้งนี้โดยมุ่ง เน้นความรู้ความสามารถด้านเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม ที่สนับสนุนการเกษตรเป็นสำคัญ”¹⁵

นอกจากนี้ได้ย้ำการจัดการอาชีวศึกษาในระดับต่าง ๆ ให้มุ่งผลิตกำลังคนในระดับต่าง ๆ กันตามความต้องการของท้องถิ่นและสังคมไว้ดังนี้

การศึกษาวชิชีพในระดับประถมศึกษา มุ่งฝึกให้ผู้เรียน เกิดนิสัยรักการทำงาน สามารถนำความรู้จากบทเรียนและการทำงานในโรงเรียนไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้

การศึกษาวชิชีพในระดับมัธยมศึกษา มุ่งฝึกให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ มีความรู้ ความชำนาญที่สามารถจะนำไป ใช้ปฏิบัติและ ประกอบอาชีพ ได้จริงอย่างหนึ่ง หรือ เพื่อให้รู้แนวทางที่จะศึกษา เพิ่ม เต็มตามความถนัด และความสนใจของแต่ละบุคคลอีกอย่างหนึ่ง การจัดสถานศึกษา อาจจัดรวมอยู่ในโรงเรียนมัธยมศึกษาโดยทั่วไป หรือจัด เป็นเอกเทศโดย เน้นการฝึกทักษะในระดับ กึ่งฝีมือและระดับฝีมือ

การศึกษาวชิชีพในระดับอุดมศึกษา มุ่งฝึกวิชาชีพในระดับสูง เพื่อให้มีความสามารถและมีความชำนาญเฉพาะอย่าง สอดคล้องสัมพันธ์กับการพัฒนาตลาดแรงงาน การจัดสถานศึกษาอาจจัด เป็นสถาบัน เฉพาะอย่าง จัดรวมอยู่ในวิทยาลัย หรือจัด ในมหาวิทยาลัยก็ได้ตามความเหมาะสม

เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายของแผนการศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ จึงได้สร้างหลักสูตรในระดับการศึกษาต่าง ๆ โดยให้ความสำคัญแก่วชิชีพ และเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เลือกวิชาต่าง ๆ ตามความสนใจและความถนัดมากขึ้น ในระดับประถมศึกษาการเรียน

¹⁵ กระทรวงศึกษาธิการ, แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 (กรุงเทพมหานคร . โรงพิมพ์ยูนิเค็คโปรดักชั่น, 2520), หน้า 7.

วิชาชีพจะจัดในกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจะอยู่ในกลุ่มวิชาการงาน และอาชีพ ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจะจัดอยู่ในหมวดวิชาพื้นฐานวิชาอาชีพ และวิชาอาชีพ ซึ่งในแต่ละหมวดจะมีทั้งวิชาบังคับและวิชาเลือก ดังนั้นสถาบันการศึกษาในสังกัดของกระทรวงศึกษาธิการ จะมีการจัดการเรียนการสอนวิชาอาชีพไว้ในทุกระดับ สำหรับสถาบันการศึกษาที่มุ่งจัดโดยเน้นทางด้านการเกษตรโดยเฉพาะ คือ วิทยาลัยเกษตรกรรมในสังกัดของกรมอาชีวศึกษา ซึ่งปัจจุบันมีทั้งหมด 45 แห่ง โดยกระจายกันอยู่ทั่วไปภายในประเทศ และให้การศึกษาในระดับวิชาชีพ (ปวช.) ระดับวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) และวิชาชีพเทคนิค (ปวท.) นอกจากสถาบันการศึกษาเกษตรสังกัดกรมอาชีวศึกษาแล้ว ยังมีสถาบันการศึกษาเกษตรสังกัดวิทยาลัยเทคโนโลยี และอาชีวศึกษา อีก 10 วิทยาเขต ให้การศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง และระดับปริญญาตรีเกษตรกรรมในบางวิทยาเขต นอกจากนี้แล้วยังมีหน่วยงานที่จัดการศึกษาเกษตรอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยโดย เปิดสอนตั้งแต่ระดับปริญญาตรีจนถึงระดับปริญญาเอกมีดังต่อไปนี้

1. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
2. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. มหาวิทยาลัยขอนแก่น
4. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
5. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
6. สถาบันเทคโนโลยีการเกษตร
7. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
8. มหาวิทยาลัยรามคำแหง
9. สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า
10. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

การจัดการศึกษาเกษตรกรรมทั้งในอดีตและปัจจุบันที่กล่าวมาแล้ว อาจสรุปได้ว่านโยบายการจัดการศึกษาเกษตรกรรมได้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ จากมีการบังคับให้มีการศึกษาวิชาเกษตรกรรมในการศึกษาภาคบังคับในโรงเรียนประชาบาล และมีการ เปิดโรงเรียนวิสามัญเกษตรกรรมขึ้น ซึ่งต่อมาได้มีการจัดให้มีการเรียนวิชาสามัญและวิชาอาชีพโดยจัดแยกกันเด็ดขาดระหว่างโรงเรียนมัธยมศึกษาสายสามัญและโรงเรียนอาชีวศึกษา ซึ่งทำให้เกิดโรง

เรียนเกษตรกรรมขั้นต้น ขั้นกลาง และขั้นสูงขึ้นไป แต่ต่อมาได้มีการจัดการศึกษาเกษตรกรรม
 ขั้นอีกในโรงเรียนสามัญ จนกระทั่งปัจจุบันนี้การศึกษาเกษตรได้ถูกจัดเข้ารวมไว้ในหลักสูตร
 ประถมศึกษาและมัธยมศึกษาทั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย นอกจากนี้ยังมีการจัดการ
 ศึกษาเกษตรที่เป็นเอกเทศต่างหากอีกด้วย และในสถาบันอุดมศึกษาก็มีการจัดการศึกษาเกษตร
 จนถึงการศึกษาในระดับสูงสุดแต่อย่างไรก็ตาม การจัดการศึกษาเกษตรนี้ก็จะยังคงมีการเปลี่ยนแปลง
 ต่อไปอีก เพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

2. การบริการทางวิชาการแก่ชุมชนของสถาบันการศึกษา

เนื่องจากพื้นฐานทางเศรษฐกิจของประเทศมีลักษณะเป็นประเทศเกษตรกรรม
 ประชากรร้อยละ 80 อยู่ในชนบท และมีอาชีพทางการเกษตรที่ส่งผลผลิตเลี้ยงคนทั้งประเทศ
 แต่ตัวชาวชนบทกลับมีสภาพยากจน เป็นผู้ด้อยโอกาสในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษา
 การศึกษา และเศรษฐกิจ รัฐบาลได้ตระหนักว่าหากจะพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า ต้องเน้น
 การพัฒนาชนบท ด้วยเหตุนี้รัฐบาลจึงมีนโยบายให้หน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐจัดโครงการเพื่อให้
 บริการสังคมและปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของชาวชนบทให้ดีขึ้น¹⁶ สถาบันศึกษาก็จัดว่า
 เป็นหน่วยงานของรัฐ ซึ่งสามารถที่จะทำหน้าที่นี้ได้ เนื่องจากมีความพร้อมทั้งในด้านบุคลากร
 อาคารสถานที่ ตลอดจนอุปกรณ์ต่าง ๆ แต่ก่อนที่จะไปให้บริการก็ควรจะต้องคำนึงถึงความต้องการ
 ของสังคมว่าสังคมต้องการให้ช่วยเหลือเรื่องใดบ้าง ซึ่งวิสัน จุฬาแผ่นดิน ได้เสนอผลการวิจัย
 ว่า ประชาชนคาดหวังว่าจะได้รับบริการสังคม 5 ด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยคือ
 ด้านการเกษตร ด้านเศรษฐกิจ ด้านการศึกษา ด้านอนามัยและชีวิตครอบครัว และด้านการ
 ปกครอง ตามลำดับ¹⁷ ดังนั้นสถาบันการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรจึงมีความจำเป็นที่จะ
 ต้องดำเนินงานบริการทางวิชาการเกษตรแก่ชุมชนโดยการร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อ

¹⁶ทองอยู่ แก้วไทรชะ, "การศึกษาเพื่อการพัฒนาชนบท", วารสารเศรษฐศาสตร์
 (มกราคม - กุมภาพันธ์ 2522) ; 62.

¹⁷วิสัน จุฬาแผ่นดิน, งานบริการสังคมของสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดมหาสารคาม
 (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
 ประสานมิตร, 2519), หน้า 87.

ให้สามารถให้บริการได้อย่างทั่วถึงทันต่อปัญหาและความต้องการของประชาชน และสอดคล้องกับความพร้อมในด้านทรัพยากรด้านต่าง ๆ ของสถาบัน

วิทยาลัยเกษตรกรรมเป็นสถาบันการศึกษาที่จัดการศึกษาทางด้านเกษตรโดยเฉพาะ ได้ตั้งอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศจำนวน 45 แห่ง จึงเป็นสถาบันการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับให้บริการทางวิชาการเกษตรโดยได้ดำเนินงานตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 ซึ่งให้สถานศึกษาจัดบริการทางวิชาการให้แก่สังคม นอกเหนือไปจากการให้บริการการศึกษาตามปกติ ดังนั้นถึงแม้ว่างานให้บริการทางวิชาการแก่สังคมจะเป็นภาระใหม่แก่สถานศึกษานั้น ๆ จะได้รับประโยชน์กลับคืนมา ในรูปของความรู้ และประสบการณ์ที่ครูอาจารย์ และนักศึกษาได้รับจากเกษตรกรและท้องถิ่น ทั้งยังเป็นการทำให้สถาบันการศึกษาเกษตร เป็นแหล่งวิชาการของชุมชนมากขึ้น ตามแนวปรัชญาการศึกษาเกษตรอีกด้วย¹⁸

ความหมายของการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน

การให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน มีชื่อเรียกกันหลายอย่างและมีความหมายในลักษณะใกล้เคียงกัน ... ดังนี้คือ

1. การให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน หมายถึง ความเกี่ยวข้องระหว่างสถานศึกษากับแหล่งทรัพยากรของชุมชน¹⁹
2. การให้บริการชุมชน หมายถึง การให้การศึกษาในระบบ (Non-formal Education) หรือกิจกรรมที่วิทยาลัยจัดขึ้นเพื่อชุมชนโดยไม่คิดหน่วยกิต²⁰
3. การให้บริการสังคม หมายถึง การช่วยเหลือสมาชิกในสังคม ให้ช่วยเหลือตนเองได้ โดยให้การช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ เช่น ความเป็นอยู่ การศึกษา เพื่อให้ฐานะ

¹⁸นิยม ศรีนพรัตน์, ครูกับการศึกษาเกษตรกรรม, หน้า 85.

¹⁹Ervin L Harlacher, "Beyond the Formal Curriculum" in The Community Dimension of the Community College (New Jersey: Prentice-Hall, 1969), p.12.

²⁰Jean Karen Groezinger, "A Community service Inventory for Use by Community Colleges," Dissertation Abstract International, 35 (March 1975) :5854-A-5855-A.

ความเป็นอยู่ดีขึ้น และมีความเท่าเทียมกันในสังคม²¹

คำอธิบายความหมายของการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนที่กล่าวมานี้ อาจสรุปได้ว่า การให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน เป็นภารกิจประเภทหนึ่งซึ่งสถาบันการศึกษาได้จัดขึ้น เพื่อให้บริการแก่ประชาชนให้สามารถยกระดับความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น

นโยบายการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน

การให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนเป็นหน้าที่ของสถาบันการศึกษาโดยทั่วไป สถาบันการศึกษาต่าง ๆ จึงควรวางนโยบายเพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติโดยคำนึงถึงความมุ่งหมายในการให้บริการและลักษณะการดำเนินงาน ควรจะเหมาะสมกับสถาบันการศึกษานั้น ๆ นอกจากนี้การบริการจะต้องมีคุณค่าทางวิชาการ คือมีคุณค่าทั้งปริมาณและคุณภาพ สิ่งสำคัญที่ควรคำนึงคือ การให้บริการต้องเหมาะสมกับความต้องการของสังคม โดยต้องติดตามดูสภาวะของสังคมในท้องถิ่นว่าสังคมมีความต้องการอะไร²² นโยบายการให้บริการสังคมที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาระยะที่ 4 (2520-2524) ได้กำหนดให้สถาบันอุดมศึกษาดำเนินการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนในลักษณะต่าง ๆ เช่น การสัมมนาทางวิชาการ การเผยแพร่สิ่งตีพิมพ์ทางวิชาการ การให้การรักษาพยาบาลและสาธารณสุข การฝึกอบรมทางวิชาการให้เกื้อกูลกับลักษณะอาชีพของท้องถิ่น²³ ตามแผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษาในแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 5 (2525-2529) ได้เน้นการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนเป็นหน้าที่สำคัญอย่างหนึ่ง โดยได้กำหนดไว้ในข้อ 11 ว่า ส่งเสริมให้การบริการทางวิชาการแก่ชุมชนในอันที่จะแก้ปัญหาสังคม

²¹ Jerry Page and J.B. Thomas, International Dictionary of Education (New York : Nicholas Publishing Company, 1977), p.315.

²² ไพฑูรย์ พงศ์บุตร, "ภารกิจของมหาวิทยาลัยด้านการให้บริการทางวิชาการแก่สังคม" ในภารกิจของมหาวิทยาลัยที่สังคมไทยมุ่งหวัง ทบวงมหาวิทยาลัย (กรุงเทพมหานคร : ทบวงมหาวิทยาลัย, 2517), หน้า 85-86.

²³ ทบวงมหาวิทยาลัย, แผนพัฒนาการศึกษาระดับอุดมศึกษา ระยะที่ 4 (2520-2524) (กรุงเทพมหานคร : ทบวงมหาวิทยาลัย, 2520) หน้า 38.

และพัฒนาชุมชนในท้องถิ่นอันเป็นที่ตั้งของสถาบัน สำหรับในแผนพัฒนาการอาชีวศึกษาก็ได้กำหนดไว้ในข้อ 11 เช่นเดียวกันว่า ให้สถานศึกษาดำเนินการภารกิจในด้านการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนและสังคมให้กว้างขวางเพื่อยกระดับมาตรฐานการประกอบอาชีพของประชาชนให้สูงขึ้นโดยคำนึงถึงความพร้อมของสถานศึกษาเป็นสำคัญ²⁴

จากรายงานการสัมมนาภารกิจของมหาวิทยาลัยที่สังคมไทยมุ่งหวัง เมื่อวันที่ 14 - 17 ธันวาคม พ.ศ.2517 ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิษณุโลกที่ประชุมได้เสนอแนะแนวทางในการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนดังนี้คือ

1. การให้บริการสังคมควรมุ่งเพื่อสนองความต้องการและแก้ปัญหาสังคม
2. ควรจะพิจารณาให้แน่นอนว่าจะจะเป็นไปในรูปอาสาสมัคร หรือบังคับ บรรจุไว้ในหลักสูตร และรัฐบาลควรมีบทบาทร่วมด้วยสักเพียงใด
3. ควรถือหลักการให้และการรับ คือเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างมหาวิทยาลัยกับสังคม มิใช่เป็นการให้หรือการรับเพียงอย่างเดียว
4. มหาวิทยาลัยในภูมิภาคควรสร้างความสัมพันธ์อันดีกับหน่วยงานของประชาชนในภูมิภาคนั้นเป็นพิเศษ และให้โอกาสแก่ผู้นำชุมชนได้เข้ามามีบทบาทด้วย จะช่วยให้ทราบปัญหาและความต้องการและร่วมกันพัฒนาภูมิภาคนั้น²⁵

สำหรับการดำเนินงานบริการทางวิชาการแก่ชุมชนของสถาบันการศึกษา มีผู้ร่วมมือปฏิบัติหลายระดับ มีทั้งระดับบุคคล คืออาจารย์ของสถาบัน ระดับคณะหรือระดับสถาบัน คือผู้บริหารสถาบัน จึงควรจะได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี ทั้งฝ่ายวางแผนนโยบายและฝ่ายลงมือปฏิบัติ อาจารย์ควรร่วมระดมสรรพกำลังที่มีอยู่เพื่อรับใช้สังคม โดยมีผู้บริหารสนับสนุนอย่างใกล้ชิด²⁶

²⁴ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ระยะที่ 5(2525-2529) (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2524) หน้า 21.

²⁵ ทบวงมหาวิทยาลัย, รายงานการสัมมนาภารกิจของมหาวิทยาลัยที่สังคมไทยมุ่งหวัง (กรุงเทพมหานคร : ทบวงมหาวิทยาลัย 2517) หน้า 38.

²⁶ สมชาย วงษ์เกษม, "บทบาททางการสอน การวิจัย และการบริการสังคม ของอาจารย์วิทยาลัยครูภาคตะวันออกเฉียงเหนือ" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาบริหารการศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร 2519) หน้า 117-118.

การร่วมมือกันปฏิบัติงาน เช่นนี้ เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น ก็สามารถแก้ไขได้ทันที เพราะผู้วางนโยบายและผู้ปฏิบัติได้ทำงานติดต่อกันอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นชุมชนต่าง ๆ ที่สถาบันการศึกษาได้ไปให้บริการก็จะได้รับประโยชน์มากขึ้น ขณะเดียวกันสถาบันการศึกษาก็ได้ทราบถึงความต้องการของชุมชนและสามารถนำความรู้ต่าง ๆ ที่ได้จากชุมชนมาปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนให้เกิดประโยชน์ต่อนักศึกษาด้วย

วิทยาลัยเกษตรกรรมบุรีรัมย์ ได้ดำเนินนโยบายการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน ตามแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 เป็นหลักสำคัญโดยกำหนดให้คณะส่งเสริมวิชาชีพ เป็นฝ่ายปฏิบัติจัดทำดำเนินงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัด เพื่อวางแผนการทำงานให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาจังหวัด การดำเนินงานลักษณะนี้ตรงกับความคิดของ เบคเซอรา (Beccerra)²⁷ ว่า ความร่วมมือในการดำเนินการควรจะได้รับความร่วมมือจากภายในสถาบัน ในฐานะเป็นผู้วางนโยบาย ผู้บริหารและผู้แทนชุมชนจะร่วมมือกันทำความเข้าใจในเรื่องโครงการศึกษาตามหน้าที่บทบาทและนโยบายที่วางไว้

ลักษณะการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน

การที่จะให้งานบริการทางวิชาการแก่ชุมชนเป็นไปอย่างเหมาะสมชัดเจน และเป็นประโยชน์ต่อผู้รับบริการมากที่สุด สถาบันการศึกษาจึงได้จัดให้มีการบริการทางวิชาการหลายลักษณะ²⁸ ดังนี้

1. การสอนโดยใช้หลักสูตรพิเศษต่างจากหลักสูตรการสอนตามปกติ
2. การฝึกอบรมวิชาชีพเฉพาะอย่าง
3. ป่ารุกถา
4. การอภิปราย
5. การสัมมนา

²⁷Beccera, G.Vega, "Role Perceptions of Administrators and Community Representation in Participatory Decision Making." Dissertation Abstract: International, 11 (August 1974) : 6887-A.

²⁸ไพฑูริย์ หงษ์บุตร, "ภารกิจของมหาวิทยาลัยด้านการให้บริการทางวิชาการแก่สังคม" ใน ภารกิจของมหาวิทยาลัยที่สังคมไทยมุ่งหวัง, หน้า 87.

6. จัดนิทรรศการทางวิชาการ
7. เผยแพร่เอกสารทางวิชาการทางสื่อมวลชน
8. ออกปฏิบัติงานในท้องที่

ในทำนองเดียวกันกนก ไบบัว²⁹ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การบริการสังคมของสถาบันอุดมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียงใต้ ได้เสนอแนะลักษณะการให้บริการทางวิชาการแก่สังคม ดังนี้

1. การสอน สถาบันอุดมศึกษาสามารถสอนความรู้บางอย่างให้แก่บุคคลภายนอกสถาบัน โดยคำนึงถึงความพร้อมของสถาบันนั้น ๆ
2. การฝึกอบรม เป็นบริการที่จัดเพื่อให้ผู้รับบริการได้รับความรู้ ความชำนาญ ด้านวิชาชีพ หรือวิชาทั่วไป ที่จัดรวมเป็นกลุ่ม เพื่อความมุ่งหมายเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่ง
3. การจัดปฐกถา สถาบันอาจเชิญผู้ทรงคุณวุฒิมาบรรยาย เรื่องใด เรื่องหนึ่ง ตามที่เห็นว่าจะประโยชน์แก่ผู้รับบริการ
4. การอภิปรายและการสัมมนา เป็นกิจกรรมที่สถาบันอุดมศึกษาทำอยู่ทั่วไป ในขณะนี้ และได้รับความสนใจจากบุคคลภายนอกอยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการอภิปรายหรือสัมมนาในหัวข้อที่เป็นที่สนใจของสังคมในขณะนั้น
5. การเผยแพร่ เอกสารทางวิชาการทางสื่อมวลชน อาจจัดในลักษณะการบรรยาย อภิปราย การเขียนบทความ สถาบันอาจดำเนินการเองหรือให้สถาบันอื่นมาร่วมก็ได้
6. การจัดนิทรรศการทางวิชาการ เป็นลักษณะการให้บริการแบบหนึ่งที่ได้ ได้รับความสนใจ
7. ออกปฏิบัติงานในท้องที่ เป็นการให้บริการไปถึงประชาชนโดยตรงโดยคำนึงถึงความต้องการของประชาชนด้วย

กองแผนงาน ทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ³⁰ ได้สรุปการให้บริการสังคมของสถาบันอุดมศึกษาในลักษณะทั่วไปไว้ดังนี้

²⁹ กนก ไบบัว, "การบริการสังคมของสถาบันอุดมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงใต้" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาคบริหารการศึกษาศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2524), หน้า 9.

³⁰ ทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ, กองแผนงาน, สารสนเทศเกี่ยวกับทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ (มปท., 2518), หน้า 38. (เอกสารอัครสำเนา)

1. การให้บริการชุมชนที่เป็นโครงการหรือปฏิบัติการที่มีกำหนดเวลาค่อนข้างจะแน่นอน
2. การให้บริการชุมชนที่เป็นโครงการอบรม เพื่อให้ความรู้ทางวิชาการแก่กลุ่มบุคคลโดยมีโครงการการอบรม และกำหนดเวลาที่ค่อนข้างจะแน่นอน และอาจมีการให้วุฒิบัตรหรือประกาศนียบัตร

3. การให้บริการชุมชนที่กระทำเป็นครั้งคราว ให้แก่หน่วยราชการหรือเอกชน เช่น การบรรยาย การแสดงนิทรรศการ การจัดการประชุม การจัดสัมมนา เป็นต้น

นอกจากการบริการสังคมของสถาบันอุดมศึกษาที่จัดขึ้นในลักษณะต่าง ๆ ดังกล่าวแล้ว พร สุวรรณวาจกกสิกิจ และ สุรพล จันทราบัตย์³¹ ได้เสนอแนะความคิดเกี่ยวกับรูปแบบในการให้บริการทางวิชาการแก่สังคม ไว้ดังนี้

1. จัดทำหลักสูตรการศึกษาหรือหลักสูตรฝึกอบรมวิชาชีพที่ตรงตามความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น ให้มีลักษณะจบในตัว (Terminal Program) ซึ่งผู้เรียนสามารถนำความรู้และทักษะที่ได้จากการเข้าศึกษาหรืออบรมระยะสั้นไปใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพและพัฒนาอาชีพได้ทันทีโดยไม่เสียเวลาในการประยุกต์มากนัก หากเป็นไปได้ควรให้การฝึกอบรมในความรู้และวิธีการที่ใช้ได้เลยในสภาพความเป็นจริงของท้องถิ่นผู้เข้ารับการอบรม

2. จัดทำโครงการการศึกษานอกโรงเรียน เป็นการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนทุกอาชีพและทุกวัย เลือกสรรวิชาที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของบุคคล ครอบครัว และชุมชน การจัดหลักสูตรวิชาต่าง ๆ ให้ประชาชน ซึ่งเป็นผู้รับบริการแสดงความต้องการว่าต้องการศึกษาวิชาใดบ้าง

3. จัดการประชุมทางวิชาการ การสัมมนา การอภิปราย โดยร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐ และเอกชน และให้ประชาชนทุกอาชีพเข้ามีส่วนร่วมด้วย เพื่อเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้เข้าร่วมประชุม สัมมนาหรืออภิปรายจะสามารถนำไปปรับใช้ในท้องถิ่นของตนได้

³¹ สุรพล จันทราบัตย์, "การฝึกอบรมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2520". ใน รายงานการสัมมนา เรื่องบทบาทของสถาบันอุดมศึกษาด้านการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษานอกกระบบ (กรุงเทพมหานคร : ทบวงมหาวิทยาลัย, 2522), หน้า 189-190.

4. จัดนิทรรศการทางวิชาการ แสดงการสาธิตวิธี สาธิตผล เพื่อให้เห็นของจริงและเห็นความเปลี่ยนแปลงที่ดีกว่าเดิม และเห็นแนวทางว่าควรจะนำไปปรับใช้ในท้องถิ่นของคนหรือไม่

5. เผยแพร่ความรู้ โดยผ่านทางสื่อมวลชน ใช้ระบบโทรคมนาคมทางไกล เพื่อกระจายโอกาสทางการศึกษา ให้ประชาชนได้รับโอกาสทางการศึกษาเท่าเทียมกัน

6. จัดทำเอกสารเผยแพร่ในรูปที่อ่านง่าย ใช้ได้จริงในสภาพท้องถิ่นนั้น

7. จัดรายการตอบปัญหาทางไปรษณีย์และทางวิทยุกระจายเสียง

8. จัดโครงการนำอาจารย์ นิสิต นักศึกษา ออกพัฒนาชนบท เข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาบุคคลและสังคม โดยร่วมศึกษาร่วมทำงานและร่วมแก้ไข้ปัญหาให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างถาวรโดยบุคคลในชุมชนนั่นเอง

9. จัดโครงการเยี่ยมเยียนตามบ้านเรือน (Home Visiting) เพื่อช่วยแก้ไข้ปัญหาด้านการประกอบอาชีพและปัญหาอื่น ๆ

นอกจากนี้ สุรพล จันทราทิตย์³² ได้เสนอแนวในการจัดหลักสูตรการฝึกอบรมวิชาชีพไว้ว่า

1. ต้องกำหนดวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม ระบุตัวบุคคล เป้าหมาย และพฤติกรรมที่ต้องการให้เกิดขึ้นหรือต้องการจะแก้ไข

2. เลือกหัวข้อวิชาและกำหนดวัตถุประสงค์ของหัวข้อวิชานั้น ๆ

3. กำหนด เนื้อหาสาระที่สำคัญและจำเป็นแก่การเรียนรู้

4. กำหนด เวลาให้สอดคล้องและเหมาะสม

5. กำหนด เทคนิคและวิธีการที่ใช้ในการฝึกอบรม

6. จัดวิทยากร

7. กำหนดวิธีการและระยะเวลาในการประเมินผลหลักสูตรการฝึกอบรม

³² สุรพล จันทราทิตย์, "หลักและวิธีการจัดฝึกอบรมวิชาชีพ" ในเอกสารประกอบหลักสูตร การบริหารงานส่งเสริมและพัฒนา (กรุงเทพมหานคร : สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2523), หน้า 257.

ซึ่งเรื่องนี้ อำนาจ ศิลวัตร³³ ได้ทำการวิจัยและสรุปแนวทางการจัดหลักสูตรวิชา
ชีพเกษตรกรรมระยะสั้น สำหรับใช้ในโครงการของวิทยาเขตเกษตรพระนครศรีอยุธยา ดังนี้

1. ควรมีทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ
2. ควรเพิ่มความรู้อาชีพเดิมของเกษตรกรหรือความรู้ใหม่เพื่อนำไปประกอบอาชีพได้
3. สามารถแก้ปัญหาในการประกอบอาชีพปัจจุบันและสามารถใช้แก้ปัญหาในการประกอบอาชีพระยะยาวได้

4. เกษตรกรสามารถนำไปปฏิบัติได้
5. เหมาะกับฤดูกาลของสิ่งที่จะอบรม
6. ควรจัดตามความต้องการและความสะดวกของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

สำหรับ เจมส์ ดับบลิว เรย์โนลด์ (James W. Raynold)³⁴ ได้เสนอแนวการ
ให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน ไว้ดังนี้

1. กิจกรรมนั้นจัด เพื่อสนองความต้องการทางการศึกษาที่แท้จริงในชุมชน
2. ผู้ได้รับประโยชน์อย่างสูงสุดคือประชาชนในชุมชน

จากข้อเสนอแนะลักษณะของการบริการทางวิชาการแก่ชุมชนที่รวบรวมมานี้ จะเห็น
ว่า การให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนเป็นการให้บริการการศึกษากับบุคคลภายนอกสถาบัน
การศึกษา โดยจัดเป็นหลักสูตรพิเศษมีความมุ่งหมายเฉพาะอย่าง กำหนดเวลาแน่นอน โดยมี
โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้รับบริการสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และเป็นประโยชน์ต่อการ
ดำเนินชีวิต โดยใช้รูปแบบหลัก คือ การบรรยายหรือปาฐกถา การประชุมสัมมนา การฝึกอบรม
หรือปฏิบัติการ การเผยแพร่ความรู้ทางสื่อมวลชน จัดนิทรรศการทางวิชาการ และการสาธิต

³³ อำนาจ ศิลวัตร, ความสนใจและความต้องการของประชาชนที่มีต่อการฝึกอบรม
วิชาชีพเกษตรกรรมหลักสูตรระยะสั้น เพื่อใช้ในโครงการของวิทยาเขตเกษตรพระนครศรีอยุธยา
(วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2522), หน้า 74-75.

³⁴ James W. Raynold, Community Services (Chicago : the University
of Chicago Press, 1956), p.143.

หรือการทดลอง

ความต้องการรับบริการทางวิชาการของประชาชน

ในการให้การศึกษาอบรมนั้น ถ้าได้กำหนดวิชาความรู้ตรงกับความต้องการของผู้เข้ารับการศึกษอบรมแล้ว จะทำให้การอบรมนั้น ๆ ประสบความสำเร็จมากเป็นทวีคูณ ทั้งนี้ เพราะว่าคุณจะเรียนรู้ได้ดีที่สุดเมื่อ ได้เรียนรู้ในสิ่งที่ต้องการจะเรียนรู้ ดังนั้นก่อนจะให้การบริการทางวิชาการแก่ประชาชน จึงควรจะได้มีการสำรวจความต้องการของประชาชน สิริวรรณ เสรีกิตวงศ์³⁵ ได้ทำการวิจัย เรื่อง ความพร้อมในการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนของวิทยาลัยครูมหาสารคาม และความต้องการรับบริการของประชาชนในเขตรับผิดชอบ ได้ศึกษาความต้องการของประชาชน 4 ด้านคือ

1. ด้านการศึกษาทั่วไป
2. ด้านเศรษฐกิจและอาชีพ
3. ด้านอนามัยและโภชนาการ
4. ด้านการปกครอง

ฟิลลิปป์ เฮช คอม (Phillip H. Comb)³⁶ ได้ศึกษาความต้องการของประชาชนด้านวิชาการ ได้จำแนกเนื้อหาที่สำคัญไว้ดังนี้

1. ด้านการศึกษาทั่วไปหรือความรู้พื้นฐาน ได้แก่ การอ่านออก เขียนได้ คิดเป็น ความเข้าใจวิทยาศาสตร์เบื้องต้นและสิ่งแวดล้อมทั่วไป เป็นต้น
2. ด้านการศึกษาเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ในครอบครัว ได้แก่ การอนามัยและโภชนาการ คหกรรมศาสตร์และการเลี้ยงดูเด็ก การซ่อมแซมปรับปรุงบ้านเรือน และการวางแผนครอบครัว เป็นต้น

³⁵ สิริวรรณ เสรีกิตวงศ์, "ความพร้อมในการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนของวิทยาลัยครูมหาสารคามและความต้องการรับบริการของประชาชนในเขตรับผิดชอบ" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาคศึกษานอกกระบวน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2520), หน้า 107-108.

³⁶ Phillip H. Combs, Attacking Rural Poverty : How Non-Formal Education Can Help (London : The John Hopkins University Press, 1974) p.5.

3. ด้านการศึกษาเพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของชุมชน ได้แก่ การศึกษาเพื่อความเข้าใจในการปกครองท้องถิ่น ประเทศ และการสหกรณ์ เป็นต้น

4. ด้านการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพ ได้แก่ การพัฒนาความรู้และทักษะเฉพาะอย่าง ในการประกอบอาชีพที่สัมพันธ์ กับความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและความต้องการทางสังคม ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน

แฟรงค์ แกงกอล์ฟ โสม และคณะ³⁷ ได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับความต้องการของเกษตรกรว่า สามารถจำแนกออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ความต้องการขั้นมูลฐาน เป็นความต้องการอันเกิดจากความกดดันทางกายภาพ ซึ่งจำเป็นต่อความมั่นคง ปลอดภัย และการอยู่รอด
2. ความต้องการริบคว้น เป็นความต้องการทางด้าน เศรษฐกิจ การเมืองและสังคม ของตน ซึ่งความต้องการเหล่านี้เป็นความต้องการที่เกษตรกรทราบดีและปรารถนาที่จะตอบสนองต่อความต้องการเหล่านี้

3. ความต้องการที่แท้จริง เป็นความต้องการที่เกิดขึ้น เมื่อคนเราได้รู้ถึงความต้องการนั้น ๆ หายไปหรือขาดไป เราจะพบว่ามิมีอุปสรรคประการเกี่ยวกับเกษตรกร แต่เกษตรกรกลับไม่รู้ถึงปัญหานั้น ๆ แต่ข่าวสารเกี่ยวกับภูมิหลังและความเข้าใจถึงสถานการณ์เชิงวิถธุวิสัย จะเป็นตัวช่วยให้เกษตรกรมองเห็นภาพของปัญหาได้อย่างแจ่มแจ้งทุกประการ

อย่างไรก็ตาม ภิญโญ สาร³⁸ ได้เสนอแนะเนื้อหาสาระที่ควรให้แก่ประชาชน ในการให้บริการแก่ชุมชนดังต่อไปนี้

1. รัฐศาสตร์ เกี่ยวกับกาปกครองบ้านเมือง
2. เศรษฐกิจ เกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจ

³⁷ แฟรงค์ แกงกอล์ฟ โสม และคณะ, คู่มือนักพัฒนาวิธทำงานกับเกษตรกร สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2526), หน้า 58-59

³⁸ ภิญโญ สาร, "บทบาทสถาบันฝึกหัดครูที่จะรับใช้สังคม." ใน การฝึกหัดครูกับการรับใช้สังคม (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, 2518) หน้า 35 - 39.

3. เกษตรศาสตร์ หลักสำคัญของประเทศ
4. เทคโนโลยี วิชาชีพการช่างทั่ว ๆ ไป
5. วัฒนธรรมและชีวิตครอบครัว

จากแนวคิดและการศึกษาเกี่ยวกับความต้องการรับบริการทางวิชาการของประชาชน อาจสรุปได้ว่า ความรู้ที่ประชาชนต้องการเป็นความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนเพื่อยกระดับฐานะให้ดีขึ้น

การดำเนินงานในการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน

จากแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2520 และแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 5 และ 6 ได้วางนโยบายให้สถานศึกษาทำหน้าที่ให้บริการทางวิชาการอันพอเหมาะแก่ขีดความสามารถของสถาบันนั้น ๆ ให้แก่สังคม ต่อไปนี้จะขอกกล่าวถึงการดำเนินงานของสถาบันการศึกษาต่าง ๆ ในด้านการบริการทางวิชาการแก่ชุมชนโดยสังเขป ดังนี้

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนทุกคณะ จากรายงานการวิจัยเรื่องสถานภาพการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทยพบว่า จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยให้บริการทางวิชาการที่มีการกำหนดหลักสูตร 99 โครงการ สาขาวิชามนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มีมากที่สุดถึง 70 โครงการ โครงการวิจัยทางวิชาการแก่ชุมชนมี 20 โครงการ สาขาวิชาแพทยศาสตร์มี 8 โครงการ นอกจากนั้นยังมีโครงการเกี่ยวกับเรื่องทั่ว ๆ ไป อีก 56 โครงการ³⁹

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มีโครงการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนด้านความรู้ ความเป็นอยู่ อาชีพ การวางแผนครอบครัว เป็นต้น โครงการที่สำคัญได้แก่ โครงการช่วยเหลือชาวเขาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้ให้คำแนะนำในเรื่องการเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ และการทำนามนไถ่เขา โครงการปลูกพืชน้ำมันแถบภูเขา โครงการปลูกพืชหมุนเวียนเพื่อเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร นอกจากนั้นยังมีหน่วยแพทย์อาสาของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

³⁹ สุรินทร์ บัณฑาคม, "สถานภาพการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนของสถาบันอุดมศึกษาในประเทศไทย" (กรุงเทพมหานคร: ฝ่ายวางแผนและพัฒนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518), หน้า 8 (อัครสำเนา).

อันประกอบด้วยแพทย์และทันตแพทย์จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ได้ออกไปปฏิบัติงานตามท้องถื่น
 ท่างไกลและการคมนาคมไม่สะดวก หน่วยแพทย์เคลื่อนที่นี้จะให้คำแนะนำ ด้านการรักษาสุขภาพ
 ร่างกายและสุขภาพฟันแก่ประชาชน มหาวิทยาลัยยังเปิดการอบรมหลักสูตรระยะสั้น เช่น การ
 อบรมครูประจำการ ผู้บริหารและมัคคุเทศก์ เป็นต้น มหาวิทยาลัยขอนแก่น ได้ให้บริการทางวิชา
 การแก่ชุมชนในด้านต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง โครงการที่สำคัญได้แก่ โครงการอาสาสมัคร
 อนามัยชุมชนซึ่งให้ความรู้ทางด้านสุขภาพ อนามัย การป้องกันโรคภัยไข้เจ็บแก่ประชาชนในท้อง
 ถิ่นห่างไกล โครงการแพทย์อาสาสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี โครงการฝึกอบรมการ
 เลี้ยงสัตว์ โครงการเกี่ยวกับการถนอมพืชผัก โครงการหุ้บ่อน้ำบาดาล และโครงการอบรมครู
 ประจำการของโรงเรียนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มีบริการ
 ส่งคณค้ายกับมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยขอนแก่น โดยเน้นการส่งเสริมกิจกรรม
 นอกหลักสูตรแก่นักศึกษาเพื่อส่งเสริมให้นักศึกษาเป็นพลเมืองดีและเป็นผู้นำชุมชน⁴⁰

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้จัดอบรมวิชาชีพให้แก่ประชาชนทั้งในส่วนกลางและ
 ส่วนภูมิภาคเพื่อเป็นการเผยแพร่วิชาการและเทคโนโลยี ซึ่งเป็นผลจากการศึกษาและค้นคว้า
 ทดลองของคณะอาจารย์ของมหาวิทยาลัยนอกจากนี้ยังได้จัดนิทรรศการ รายการเผยแพร่ทางวิทยุ
 กระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ ตอบปัญหาทางไปรษณีย์ รวมทั้งผลิตเอกสารเผยแพร่ด้วย⁴¹

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการให้บริการสังคมหลาย
 อย่าง เช่น การจัดพิพิธภัณฑ์สัตว์และสถานเลี้ยงสัตว์น้ำเค็ม ของวิทยาเขตบางแสน การจัดราย
 การความรู้ทางสถานีวิทยุกระจายเสียง ส่งบุคลากรไปเป็นวิทยากรแก่หน่วยงานต่าง ๆ การ
 อบรมและสัมมนา จัดบริการสุขภาพและอนามัย เผยแพร่เอกสารทางวิชาการ การให้หน่วย
 ราชการอื่น ๆ ยืมอุปกรณ์การสอน อบรมเจ้าหน้าที่ศูนย์วัฒนธรรมพื้นบ้าน และการอบรมนายหนัง

⁴⁰ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, รายงานการวิจัยเรื่องระบบอุดมศึกษา
ไทย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2522) หน้า 155-156.

⁴¹ สุรพล จันทราบดี, "การฝึกอบรมของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2520." ใน รายงานการสัมมนาเรื่อง บทบาทของสถาบันอุดมศึกษาด้านการศึกษาผู้
 ใหญ่และการศึกษานอกระบบ, หน้า 193.

คະลุง ของสถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สงขลา เป็นต้น⁴²

วิทยาลัยครูในสังกัดกรมการฝึกหัดครู ได้ดำเนินการจัดให้บริการทางวิชาการแก่ประชาชนโดยสอนวิชาการและวิชาชีพที่มีผลต่อการพัฒนาชีวิตและสังคมในท้องถิ่น ประกอบด้วยโครงการอบรมครูและบุคลากรทางการศึกษาประจำการ การอบรมเฉพาะเรื่อง การจัดสอนวิชาชุดทางไปรษณีย์ การบรรยายความรู้วิชาชุดครูทางวิทยุกระจายเสียง โครงการห้องสมุดเคลื่อนที่ โครงการวัฒนธรรมสัญจร โครงการฝึกอบรมเด็กเล็กก่อนเกณฑ์เข้าเรียน⁴³

วิทยาลัยพลศึกษา เป็นสถาบันอุดมศึกษาที่มีกิจกรรมในด้านการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนที่สำคัญ ดังนี้คือ โครงการส่งเสริมกีฬาเยาวชนและประชาชน โดยวิทยาลัยพลศึกษาทุกแห่งเป็นศูนย์กีฬา โครงการเผยแพร่กิจกรรมทางพลศึกษาทางวิทยุกระจายเสียงและโทรทัศน์ โครงการอบรมครูประจำการหมวดวิชาพลานามัย โครงการอบรมผู้ตัดสินกีฬา โครงการฝึกสอนกีฬา⁴⁴

วิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา มีการดำเนินงานด้านการบริการสังคมหลายประการด้วยกัน ได้แก่ โครงการอาสาพัฒนาปราบศัตรูพืชให้ชาวสวนผักชานเมือง โครงการอบรมวิชาชีพทางการเกษตรแก่เกษตรกร โครงการฝึกอบรมเกษตรกรตำบลอาสาสมัคร โครงการเผยแพร่ความรู้ทางการเกษตรทางวิทยุกระจายเสียง เป็นต้น⁴⁵

⁴² มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ผลงานประจำปีมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 2523 (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานอธิการบดี, 2524) หน้า 189-296

⁴³ ปาพจน์ ไสภณ, การฝึกหัดครูกับการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2526), หน้า 109.

⁴⁴ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, รายงานการวิจัยเรื่องระบบอุดมศึกษาไทย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, 2522), หน้า 103-105.

⁴⁵ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, รายงานการวิจัยโครงการเกษตรศึกษาโครงการย่อยที่ 3 การฝึกอบรมกำลังคนในภาคเกษตร (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล, 2528), หน้า 15.

กรมอาชีวศึกษา เป็นที่จัดการศึกษาวิชาชีพที่มุ่งให้การศึกษาการอบรม ตามความต้องการของท้องถิ่นและสังคม ได้จัดให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชนโดยให้ความรู้ทางด้านวิชาชีพที่จำเป็นและสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น มีโครงการที่สำคัญคือ โครงการจัดตั้งศูนย์ฝึกวิชาชีพ โครงการฝึกวิชาชีพให้แก่ทหารกองประจำการ โครงการฝึกอบรบอาชีพเกษตรกรกรรมระยะสั้น โครงการฝึกอบรบอาชีพเกษตรกรกรรมเคลื่อนที่⁴⁶

จากข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับการดำเนินงานของสถาบันการศึกษาในด้านกาให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน จะพบว่าเป็นการให้บริการกับประชาชนทั่ว ๆ ไป และบุคคลที่เกี่ยวข้องเฉพาะอาชีพ ที่สถาบันนั้น ๆ ได้จัดการศึกษาเฉพาะอย่าง อย่งไรก็ตามความรู้ที่ให้บริการนั้นเป็นความรู้ทางด้านสุขภาพอนามัย การประกอบอาชีพต่าง ๆ และความรู้ทั่ว ๆ ไปที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวัน

สำหรับวิทยาลัยเกษตรกรรมบุรีรัมย์ ได้จัดบริการทางวิชาการแก่ชุมชน โดยมีคณะส่งเสริมวิชาชีพ รับผิดชอบงานด้านนี้ และได้รับความร่วมมือจากคณะวิชาต่าง ๆ ภายในวิทยาลัย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องภายนอกวิทยาลัยในการดำเนินงาน ซึ่งมีโครงการที่สำคัญดังนี้คือ ⁴⁷

1. โครงการฝึกอบรบอาชีพเกษตรกรรมระยะสั้น
2. โครงการฝึกอบรบอาชีพเกษตรกรรมเคลื่อนที่
3. โครงการส่งเสริมการเลี้ยงปลาน้ำจืด
4. โครงการปลูกไม้ผล เพื่อส่งเสริมอาชีพและรายได้
5. โครงการอาชีวศึกษาเพื่อแก้ปัญหาความยากจนในชนบท
6. การจัดรายการวิทยุการเกษตร
7. การบริการเอกสารทางวิชาการเกษตรแผนใหม่

⁴⁶ กรมอาชีวศึกษา, กรมอาชีวศึกษา 2522-2525, (กรุงเทพมหานคร : แผนกช่างพิมพ์โรงเรียนสารพัดช่างพระนคร, 2525), หน้า 161-164.

⁴⁷ คณะส่งเสริมวิชาชีพ วิทยาลัยเกษตรกรรมบุรีรัมย์, สรุปผลการปฏิบัติงานปี 2528 หน้า 83-91.

8. การจัดนิทรรศการทางวิชาการ

อย่างไรก็ตามนอกจากวิทยาลัยเกษตรกรรมบุรีรัมย์จะให้บริการทางวิชาการเกษตรสำหรับเกษตรกรแล้ว สถาบันการศึกษาเกษตรอื่น ๆ ก็ได้จัดให้มีบริการทางวิชาการเกษตร เช่นเดียวกับวิทยาลัยเกษตรกรรมบุรีรัมย์ด้วย

3. ความสำคัญและเกณฑ์การจัดระดับการพัฒนาของหมู่บ้าน

การพัฒนาชนบท เป็นนโยบายหลักที่สำคัญยิ่งของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยเฉพาะในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 5 การพัฒนาชนบทได้รับการจัดลำดับความสำคัญไว้สูงยิ่งจากรัฐบาล ดังนั้นในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 การพัฒนาชนบทจึงถือว่าการพัฒนาชนบทเป็นกระบวนการพัฒนาที่จกต้องกระทำต่อเนื่อง เพื่อที่จะแก้ไขปัญหาความยากจน ตลอดจนยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนในชนบทได้อย่างแท้จริง และสามารถกระจายความเจริญให้เกิดความสมดุลย์และทั่วถึงให้มากที่สุด เท่าที่จะเป็นได้ ดังนั้นจึงมีการพิจารณานำปัญหาที่แท้จริงของคนในชนบทซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละภูมิภาคแต่ละพื้นที่ เป็นตัวกำหนดพื้นที่ปฏิบัติการและจัดลำดับความสำคัญของพื้นที่เร่งรัดการพัฒนาในทุกภาคทั่วประเทศ โดยแบ่งเป็นเขตชนบทล้าหลัง ปานกลาง และก้าวหน้า สำหรับการแบ่งเขตชนบทให้มีระดับการพัฒนาค่าต่าง ๆ นั้น ทางศูนย์ประสานการพัฒนาชนบทแห่งชาติ⁴⁸ ได้ดำเนินการในเรื่องนี้โดย เริ่มจากการจัดทำแบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้านเพื่อใช้สำรวจสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนในหมู่บ้านหนึ่ง ๆ แล้วนำมาเป็นเครื่องชี้วัดสภาพความเป็นอยู่ของหมู่บ้านนั้น ๆ กับระดับการพัฒนาค่าต่าง ๆ ที่หมู่บ้านได้รับ ในแบบสอบถามนี้ได้แบ่งออกเป็น 3 หมวดใหญ่ ๆ คือ บัณฑิตเกี่ยวกับสภาพทั่วไปและโครงสร้างพื้นฐานภายในหมู่บ้านรวม 10 ประเภท บัณฑิตทางด้านเศรษฐกิจรวม 8 ประเภท บัณฑิตทางด้านสังคมรวม 10 ประเภท ข้อมูลที่ได้เหล่านี้ยังสามารถแยกออกเป็นเครื่องชี้วัดระดับการพัฒนาของหมู่บ้านโดยแยกเครื่องชี้วัดออกเป็น 5 ประเภทคือ

⁴⁸ ศูนย์ประสานการพัฒนาชนบทแห่งชาติ, คู่มือการจัดทำแผนพัฒนาชนบทในระดับจังหวัด ในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534) (กรุงเทพมหานคร : อรุณการพิมพ์, 2529), หน้า 57-71.

- ก. โครงสร้างพื้นฐาน
- ข. การประกอบอาชีพ ผลผลิต และรายได้
- ค. แหล่งน้ำ
- จ. ความรู้และการศึกษา

เครื่องชี้วัดดังกล่าวจะทำให้คณะกรรมการสภาตำบลได้ทราบถึงสภาพปัญหาความต้องการของหมู่บ้าน และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านได้อย่างถูกต้องและมีระบบ นอกจากนี้เครื่องชี้วัดเหล่านี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ คือ

- ก. เป็นเครื่องมือช่วยในการวางแผนพัฒนาตำบลประจำปี
- ข. เป็นเครื่องชี้วัดความสำคัญของปัญหาที่ประสบอยู่
- ค. เพื่อประกอบการตัดสินใจเลือกโครงการและพื้นที่
- ง. เพื่อเปรียบเทียบความก้าวหน้าของหมู่บ้านในแต่ละปี
- จ. เพื่อใช้ในการติดตามและประเมินผล

สำหรับแบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานระดับหมู่บ้านนี้มี เกณฑ์การให้คะแนนระดับการพัฒนาของหมู่บ้านดังนี้ คือ

- * * * (สามดาว) ระดับการพัฒนาสูงกว่าเกณฑ์เฉลี่ยของประเทศ
- * * (สองดาว) ระดับการพัฒนาอยู่ในเกณฑ์เฉลี่ย (ปานกลาง)
- * (หนึ่งดาว) ระดับการพัฒนาดำกว่าเกณฑ์เฉลี่ย

จากการให้คะแนนระดับการพัฒนาของหมู่บ้านต่าง ๆ ทำให้สามารถที่จะสรุปลักษณะของหมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนาค่าง ๆ ได้ดังนี้ คือ

1. หมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนาก้าวหน้า

หมู่บ้านประเภทนี้ไม่ได้ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวน มีเจ้าหน้าที่จากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงสาธารณสุข เข้าไปให้บริการช่วยเหลือ หมู่บ้านมีถนนติดต่อกับอำเภอตลอดเส้นทางและมีรถวิ่งสม่ำเสมอในฤดูฝน มีจำนวนบ้านมากกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนทั้งหมดในหมู่บ้านที่มุ่งหลังคาด้วยกระเบื้องหรือสังกะสี ในหมู่บ้านมีจำนวนโรงสี และร้านค้ารวมกันมากกว่า 3 แห่ง มีแหล่งไม้ใช้สอยในช่วงระยะทางไม่เกิน 3 กิโลเมตร และพอใช้ใน 5 ปีข้างหน้า มีครัวเรือนที่ทำนาและทำไร่หรือทำนาและอาชีพอื่น ๆ หรือทำนาและทำไร่

รวมทั้งทำอาชีพอื่น ๆ มากกว่า 2 ใน 3 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดในการทำการเกษตรไม่มีการเข้าส้วมไว้ใช้งานหรือมีการเข้าส้วมไว้ใช้งานน้อยกว่า 5 ครัวเรือน สำหรับการจ้างงานในหมู่บ้านอัตราค่าจ้างมากกว่า 50 บาทต่อวัน การมีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน มีจำนวนครัวเรือนที่ต้องเช่าที่ดินทำกินน้อยกว่า 5 ครัวเรือน ผลผลิตจากการทำไร่ทำนาอยู่ในระดับเฉลี่ยของประเทศหรือสูงกว่า มีอัตราการตายของไก่พื้นบ้านน้อยกว่าครึ่งหนึ่งของทั้งหมดและตายบางปี การอพยพหางานทำมีจำนวนครัวเรือนที่อพยพน้อยกว่าร้อยละ 10 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดในหมู่บ้าน มีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรตั้งแต่ 3 กลุ่มขึ้นไป มีการใช้แหล่งเงินเพื่อทำการเกษตรจากธนาคารพาณิชย์ และธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ มีจำนวนครัวเรือนที่ทำการเกษตรในฤดูแล้งเพื่อขายมากกว่าร้อยละ 10 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด สำหรับด้านการบริการสาธารณสุขในหมู่บ้านมีผู้ยาหมู่บ้าน ผู้สื่อข่าวสาธารณสุข อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน มีสถานอนามัยตำบล จำนวนครัวเรือนมากกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนทั้งหมด มีส้วมซึม โรคที่พบมากในเด็กและผู้ใหญ่คือเป็นไข้ หรือไข้หวัดธรรมดา สำหรับการรักษา ส่วนใหญ่ไปโรงพยาบาลหรือสถานอนามัย ไม่มีการตายของเด็กแรกเกิดถึง 5 ปี เด็กทุกคนได้รับการฉีดวัคซีน มีการวางแผนครอบครัวมากกว่าครึ่งหนึ่ง มีความรู้ในการใช้ยาคือกินยาเมื่อมีอาการ สำหรับแหล่งน้ำและการมีน้ำใช้ในหมู่บ้านมีแหล่งน้ำธรรมชาติหรือแหล่งน้ำที่สร้างขึ้นและพอใช้ในการทำการเกษตรฤดูแล้งในหมู่บ้าน ส่วนความรู้ของประชาชนในหมู่บ้านมีประชาชนมากกว่าร้อยละ 10 มีการศึกษาสูงกว่า ป.6 และประชาชนได้รับการฝึกอบรมด้านการเกษตร สาธารณสุขและอื่น ๆ ในหมู่บ้านมีโรงเรียนประชาบาล และมีศูนย์พัฒนาตำบล เป็นสถานที่ให้ความรู้

2. หมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนาปานกลาง

หมู่บ้านประเภทนี้ไม่ได้ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแต่มีเจ้าหน้าที่ไม่ครบทั้ง 3 หน่วยงาน คือ เจ้าหน้าที่จากกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย และกระทรวงสาธารณสุข หรือไม่มีเจ้าหน้าที่ทั้ง 3 หน่วยงาน หมู่บ้านมีถนนติดต่อกับอำเภอ แต่ในฤดูฝนมีรถวิ่งไม่สม่ำเสมอหรือไม่มีรถวิ่ง จำนวนบ้านมากกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนทั้งหมดมุงหลังคาด้วยสังกะสี แต่ไม่มีครัวเรือนใดที่มีบ้านหลังคามุงกระเบื้อง ในหมู่บ้านมีโรงสีและร้านค้า จำนวน 2-3 แห่ง แหล่งไม้ใช้สอยในหมู่บ้านอยู่ในช่วงระยะทางไม่เกิน 3 กิโลเมตร แต่ไม่พอใช้ในอีก 5 ปีข้างหน้า หรืออยู่ในช่วงระยะทางมากกว่า 3 กิโลเมตร และพอใช้ในอีก 5 ปีข้างหน้า สำหรับด้านการประกอบอาชีพ มีจำนวนครัวเรือนที่ทำนาและทำไร่หรือทำนาและอาชีพอื่น ๆ หรือทำนาและทำไร่ตลอดจน

ทำอาชีพอื่น ๆ ด้วยมากกว่า หรือเท่ากับ 1 ใน 3 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดในหมู่บ้าน แต่ไม่เกิน 2 ใน 3 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดในหมู่บ้าน มีจำนวนครัวเรือนที่ต้องเช่าส้วมใช้งานอยู่ระหว่าง 5-8 ครัวเรือน ส่วนการจ้างงานในหมู่บ้านมีอัตราค่าจ้างระหว่าง 35-50 บาทต่อวัน สำหรับกรรมสิทธิ์ในที่ดิน มีจำนวนครัวเรือนที่ต้องเช่าที่ดินทำกินอยู่ระหว่าง 5-8 ครัวเรือน ผลผลิตจากการทำไร่ทำนาต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ยของประเทศเล็กน้อยหรืออยู่ในเกณฑ์เฉลี่ย อัตราการตายของไก่พื้นบ้านตายตั้งแต่ครึ่งหนึ่งของทั้งหมดขึ้นไป และตายบางปี หรือตายน้อยมากและตายทุกปี การอพยพทางานทำ มีจำนวนครัวเรือนที่อพยพมากกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 10 ของครัวเรือนทั้งหมดในหมู่บ้านและไปทำงานประเภทอุตสาหกรรม ในหมู่บ้านมีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร 1-2 กลุ่ม และมีการใช้แหล่งสินเชื่อทางการเกษตร คือ สหกรณ์หรือองค์กรอื่น ๆ ที่คล้ายกับสหกรณ์ การทำการเกษตรในฤดูแล้งมีจำนวนครัวเรือนที่ทำการเกษตรในฤดูแล้ง เพื่อขายและกินมากกว่าร้อยละ 10 ของจำนวนทั้งหมด สำหรับสาธารณสุขและการอนามัย มีศูนย์หมู่บ้านหรืออาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้านหรือผู้สื่อข่าวสาธารณสุข รวม 2 อย่าง ไม่มีสถานอนามัยตำบล จำนวนครัวเรือนมากกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนทั้งหมดใช้ส้วมหลุม โรคที่พบมากในเด็กและผู้ใหญ่คือ โรคท้องร่วง ทางเดินอาหาร พยาธิ การรักษาพยาบาล ส่วนใหญ่ไปหาผู้สื่อข่าวสาธารณสุขหรืออาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน การตายของเด็กแรกเกิดถึงอายุ 5 ปี มีการตายบ้างแต่ไม่เกิน 10 คน เด็กได้รับการฉีดวัคซีนบางคน มีการวางแผนครอบครัวน้อยกว่าครึ่งหนึ่ง ส่วนแหล่งน้ำและการมีน้ำใช้ มีแหล่งน้ำธรรมชาติหรือแหล่งน้ำที่สร้างขึ้นแต่ไม่พอใช้ในการทำการเกษตรในฤดูแล้ง สำหรับระดับการศึกษาของประชาชนจำนวนประชาชนในหมู่บ้านมีการศึกษาสูงกว่า ป.6 อยู่ระหว่างร้อยละ 5-10 ของจำนวนประชาชนทั้งหมด นอกจากนี้ประชาชนยังได้รับการฝึกอบรมความรู้ต่าง ๆ จากรัฐบาลแต่ไม่มากนัก สถานที่ที่ให้ความรู้ในหมู่บ้านคือ ที่อ่านหนังสือพิมพ์ และในตำบลมีโรงเรียนประชาบาลหรือศูนย์พัฒนาตำบล เป็นสถานที่ที่ให้ความรู้

3. หมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนาล้าหลัง

หมู่บ้านนี้ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนและมีเจ้าหน้าที่ไม่ครบทั้ง 3 หน่วยงานดังได้กล่าวแล้วหรือไม่มีเจ้าหน้าที่ทั้ง 3 หน่วยงาน การคมนาคมมีถนนลูกรังและใช้เวลาในการเดินทางนานเมื่อต้องการติดต่อกับอำเภอ มีจำนวนครัวเรือนที่มีบ้านหลังคามุงจากมากกว่าครึ่งหนึ่งของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดในหมู่บ้าน มีจำนวนโรงสีหรือร้านค้าอย่างใดอย่างหนึ่งเพียงแห่งเดียวหรือไม่มีเลยทั้งสองอย่าง แหล่งไม้ใช้สอยในหมู่บ้านอยู่ในช่วงระยะทางมากกว่า 3 กิโลเมตร

และไม่พอใช้ในอีก 5 ปีข้างหน้า หรือไม่มีแหล่งไม้ใช้สอย การประกอบอาชีพมีครัวเรือนที่ประกอบอาชีพมากกว่า 1 อย่างน้อยกว่า 1 ใน 3 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดในหมู่บ้าน และมีการเช่าสัตว์ใช้งานมากกว่า 8 ครัวเรือน ผลผลิตจากการทำนาทำไร่ต่ำกว่าเกณฑ์เฉลี่ยของประเทศมาก มีอัตราการตายของไก่พื้นบ้านตั้งแต่ครึ่งหนึ่งของทั้งหมดขึ้นไปและตายทุกปี มีการอพยพของครัวเรือนเพื่อทำงานทำมากกว่าหรือเท่ากับร้อยละ 10 ของครัวเรือนทั้งหมด ไม่มีการจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรในหมู่บ้าน มีแหล่งสินเชื่อทางการเกษตรที่สำคัญคือ พ้อค้า หรือไม่มีการใช้แหล่งสินเชื่อ ในฤดูแล้งไม่มีการทำการเกษตร สำหรับสาธารณสุขและการอนามัย มีผู้ยาหมู่บ้าน หรืออาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน หรือผู้สื่อข่าวสาธารณสุข อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือไม่มีเลย ไม่มีสถานอนามัยตำบล มีจำนวนครัวเรือนที่ไม่มีส้วมมากกว่าครึ่งหนึ่งของครัวเรือนทั้งหมดในหมู่บ้าน โรคที่พบมากในเด็กและผู้ใหญ่คือโรคไข้ป่า การรักษาพยาบาลส่วนใหญ่รักษาตนเองหรือซื้อยากินเอง มีอัตราการตายของเด็กอายุแรกเกิดถึง 5 ปี มากกว่า 10 คนขึ้นไป ไม่มีการฉีควัคซีนในเด็ก และไม่มีการวางแผนครอบครัว ในด้านแหล่งน้ำและการมีน้ำใช้ ไม่มีแหล่งน้ำธรรมชาติและแหล่งน้ำที่สร้างขึ้นเลยในหมู่บ้าน ในฤดูแล้งต้องเดินทางไปหาแหล่งน้ำนานกว่า 30 นาที สำหรับระดับการศึกษาของประชาชน จำนวนประชาชนในหมู่บ้านที่มีการศึกษาสูงกว่า ป.6 น้อยกว่าร้อยละ 5 ของจำนวนประชาชนทั้งหมด ไม่มีการได้รับบริการความรู้จากรัฐ ไม่มีสถานที่ให้ความรู้ในหมู่บ้าน และตำบล กล่าวคือ ไม่มีโรงเรียนประชาบาลและไม่มีที่อ่านหนังสือพิมพ์

จะเห็นว่าหมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนาแตกต่างกันจะมีสภาพที่ต่างกันทุกด้าน นับตั้งแต่โครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้านตลอดจนลักษณะของประชาชนที่อยู่ในหมู่บ้าน ซึ่งจะมีผลทำให้ความต้องการในการรับบริการต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน ดังนั้น การให้บริการความรู้ด้านต่าง ๆ แก่ประชาชนที่อยู่ในหมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนาต่างกัน จึงควรจะได้มีการศึกษาถึงสภาพของหมู่บ้าน เพื่อที่จะได้นำความรู้ต่าง ๆ ไปให้บริการได้เหมาะสมและตรงกับความต้องการของประชาชนที่อยู่ในหมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนาต่างกัน

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในเรื่องการให้บริการความรู้ทางการ เกษตรแก่เกษตรกรนั้น มีหน่วยงานของรัฐและเอกชนหลายหน่วยงานดำเนินงานทางด้านนี้อยู่แล้ว แต่ก็ปรากฏว่ายังมีเกษตรกรอีกเป็นจำนวนมาก มีความต้องการจะศึกษาอบรมวิชาการ เกษตรแผนใหม่ ได้มีผู้ทำการวิจัยเกี่ยวกับความต้องการของเกษตรกรในจังหวัดต่าง ๆ ไว้ ซึ่งสามารถนำมาประกอบการวิจัยเรื่อง ความต้องการของเกษตรกรในการรับบริการทางวิชาการ เกษตรจากวิทยาลัย เกษตรกรกรมบุรีรัมย์ ดังจะกล่าวต่อไปนี้

เข็มทอง ทักขิณาร์ศมี ได้สำรวจความต้องการความรู้ทางการ เกษตรของเกษตรกรในตำบลดงข่อย อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม พบว่า เกษตรกรมีความต้องการความรู้ในระดับสูงในเรื่องการตลาด การปลูกข้าวโพด การเพาะเห็ดฟาง การเลี้ยงสุกร การเลี้ยงไก่ การปลูกพืชหมุนเวียน และการทำนา นอกจากนี้แล้วเกษตรกรยังได้ระบุความต้องการในเรื่องระบบชลประทาน การทำไร่แดงโม และการปลูกฝัก⁴⁹

สุพล ปรัชญกุล ได้ทำการวิจัยเรื่อง โครงการอบรมวิชาชีพเกษตรกรกรม หลักสูตรระยะสั้นของวิทยาลัยเกษตรกรรมราชบุรี ตามความต้องการของเกษตรกรอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี พบว่า เกษตรกรต้องการที่จะเข้ารับการฝึกอบรมวิชาชีพเกษตรกร เพราะมีความรู้สึกรู้ว่ายังมีความรู้ทาง เกษตรไม่เพียงพอที่จะประกอบอาชีพให้ได้ผลดี วิชาที่ต้องการให้เปิดอบรมเรียงจากมากไปหาน้อยดังนี้คือ การทำนาแผนใหม่ การปลูกพืชไร่ต่าง ๆ แมลงศัตรูพืชและการป้องกันกำจัด การเลี้ยงสุกร การเลี้ยงไก่ การเลี้ยงโคเนื้อ การสหกรณ์ กฎหมาย และการถนอมอาหาร⁵⁰

⁴⁹ เข็มทอง ทักขิณาร์ศมี, "ความต้องการความรู้ทางการ เกษตรของเกษตรกรในตำบลดงข่อย อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2521), หน้า 40.

⁵⁰ สุพล ปรัชญกุล, "โครงการอบรมวิชาชีพเกษตรกรกรมหลักสูตรระยะสั้นของวิทยาลัยเกษตรกรรมราชบุรี ตามความต้องการของเกษตรกรอำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี (ปริญญาโทบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2521), หน้า 45.

เสนอ ลิงคมาศ ได้ศึกษาถึงความต้องการของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรในอำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง สรุปผลการวิจัยได้ว่า เกษตรกรมีความต้องการเข้ารับการอบรมวิชาชีพ เกษตรกรรมระยะสั้นค่อนข้างมาก โดยมีความต้องการจะเข้ารับการฝึกอบรมวิชาการสาขาปศุสัตว์ การปราบศัตรูพืช ดินและปุ๋ย การทำนาข้าวแผนใหม่ การปลูกพืชไร่ การทำสวนผัก การเลี้ยงสุกร การเลี้ยงไก่ การเลี้ยงโคนม การเลี้ยงโคเนื้อ และการเลี้ยงปลา⁵¹

อำนาง ศิลวัตร ได้ทำการวิจัยเรื่องความสนใจและความต้องการของประชาชนที่มีต่อการฝึกอบรมอาชีพ เกษตรกรรมหลักสูตรระยะสั้น เพื่อใช้ในโครงการของวิทยาลัย เทคโนโลยีและอาชีวศึกษา วิทยาเขตพระนครศรีอยุธยา พบว่า ประชาชนสนใจและต้องการที่จะเข้ารับการฝึกอบรมโดยให้จัดหลักสูตรที่มีทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ สำหรับวิชาชีพเกษตรกรรมที่สนใจ นั้นเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยในแต่ละสาขาวิชาดังนี้คือ สาขาพืชกรรม มีวิชาการปลูกผักเพื่อการค้าและสวนครัว การเพาะเห็ด การทำนาแผนใหม่ สาขาสัตวบาล ได้แก่ การเลี้ยงไก่ การผลิตโคนม การเพาะเลี้ยงปลา และการผสมพันธุ์ปลา สำหรับสาขาอื่น ประชาชนสนใจวิชาหลักการสหกรณ์ หลักการทำอาหารกระป๋อง และวิชาอุตสาหกรรมหมักดอง⁵²

⁵¹ เสนอ ลิงคมาศ, "เสนอหลักสูตรอบรมวิชาชีพ เกษตรกรรมระยะสั้น ตามความต้องการของสมาชิกกลุ่ม เกษตรกรในอำเภอ เมือง จังหวัดพัทลุง" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2521), หน้า 39-46.

⁵² อำนาง ศิลวัตร, "ความสนใจและความต้องการของประชาชนที่มีต่อการฝึกอบรมวิชาชีพ เกษตรกรรมหลักสูตรระยะสั้น เพื่อใช้ในโครงการของวิทยาลัย เทคโนโลยีและอาชีวศึกษา วิทยาเขตพระนครศรีอยุธยา" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2522), หน้า 39.

ประกอบ รัตนพันธ์ ศึกษาถึงความต้องการฝึกอบรมวิชาชีพเกษตรกรของ
เกษตรกรจังหวัดพังงา ได้สรุปผลการวิจัยว่า ประชากรมีความต้องการเข้ารับการฝึกอบรมวิชา
ชีพเกษตรกรค่อนข้างน้อย เพราะต้องรับภาระในการประกอบอาชีพประจำวัน ซึ่งแทบจะไม่มี
เวลาว่าง และไม่แน่ใจว่าการเข้ารับการฝึกอบรมจะเกิดประโยชน์ต่ออาชีพของคนมากนัก
เพียงใด วิชาชีพเกษตรกรที่ประชาชนต้องการเข้ารับการฝึกอบรม เรียงตามลำดับจากมาก
ไปหาน้อยคือ การเลี้ยงไก่ การเลี้ยงสุกร การทำสวนยาง การเก็บรักษาผลผลิตการเกษตร
การตลาดเกษตร เครื่องทุ่นแรงในฟาร์ม การทำนา การถนอมอาหาร เครื่องจักรกล และการ
ซ่อม และสหกรณ์การเกษตร⁵³

สง่า แก้วบุตรดี ศึกษาความต้องการความรู้ทางการเกษตรของเกษตรกรผู้นำ
อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ที่มีต่อวิทยาเขตเกษตรสุรินทร์ สรุปผลการวิจัยว่า ความต้องการ
ความรู้วิชาชีพเกษตรกรของเกษตรกรผู้นำ สามารถเรียงลำดับความต้องการจากมากไปหา
น้อยได้ดังนี้ คือ การทำนาข้าว การเลี้ยงกระบือ การเลี้ยงสุกร การปลูกข้าวโพด การเลี้ยง
ไก่เนื้อ และการทำสวนผัก เป็นต้น ส่วนความรู้อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร มีดังนี้ แหล่ง
รับซื้อผลิตผลเกษตร การหาแหล่งเงินทุน หลักการเก็บรักษาผลผลิตการเกษตร ราคาผล
ผลิตเกษตร และหลักการจัดการฟาร์ม เป็นต้น⁵⁴

คำรง ชำนาญรบ ได้ศึกษาความต้องการของประชาชนในการเข้ารับการฝึกอบรม
วิชาชีพเกษตรกรหลักสูตรระยะสั้นของวิทยาลัยเกษตรกรรม ราชบุรี สรุปได้ผลว่า ประชาชน
เกือบทั้งหมดมีความต้องการเข้ารับการอบรม รวมทั้งต้องการให้สมาชิกในครัวเรือนเข้ารับการ
อบรมด้วยเป็นส่วนใหญ่ วิชาชีพเกษตรกรที่ประชาชนต้องการเข้ารับการอบรมเรียงจากมาก

⁵³ ประกอบ รัตนพันธ์ "การศึกษาความต้องการฝึกอบรมวิชาชีพเกษตรกรของ
ประชากรจังหวัดพังงา" (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย เกษตร
ศาสตร์, 2524), หน้า 76-77.

⁵⁴ สง่า แก้วบุตรดี การศึกษาความต้องการความรู้ทางการเกษตรของเกษตรกร
ผู้นำ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ที่มีต่อวิทยาเขตเกษตรสุรินทร์" (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหาร
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2526), หน้า 110-111.

ไปหาน้อยตามลำดับคือ การผลิตโคนม โคนเนื้อ การเลี้ยงสุกร การทำนาแผนใหม่ การเพาะ
เห็ดชนิดต่าง ๆ และการทำเชื้อเห็ด การผลิตสัตว์ปีก การใช้และการบำรุงรักษาเครื่องมือ
ขนาดเล็กและการตรวจซ่อมเครื่องยนต์ฟาร์ม⁵⁵

นที ส่งเสริมสวัสดิ์ ได้ศึกษาความต้องการในการฝึกอบรมวิชาชีพเกษตรกรรมของ
เกษตรกรในทุ่งกุลาร้องไห้ พบว่า เกษตรกรมีความต้องการเข้ารับการฝึกอบรมวิชาชีพเกษตร
กรรมเป็นส่วนใหญ่ วิชาชีพเกษตรกรรมที่เกษตรกรต้องการเข้ารับการฝึกอบรมมีดังนี้คือ การ
ทำนาแผนใหม่ การเลี้ยงไก่ การปรับปรุงบำรุงดิน การป้องกันรักษาโรคสัตว์ แหล่งเงินทุนทาง
การเกษตร เครื่องมือทุนแรงในไร่นา ช่างก่อสร้าง ช่างไม้ การผลิตอาหารสัตว์ นุ้ยและการ
ใช้นุ้ย⁵⁶

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความต้องการความรู้ทางการเกษตรของ เกษตรกรที่กล่าว
มาข้างต้น จะเห็นว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีความต้องการความรู้แตกต่างกันไปตามสภาพการ
ประกอบอาชีพหลักของเกษตรกรในแต่ละท้องถิ่น นอกจากนี้เกษตรกรมีความต้องการรับความรู้
ทางการเกษตรอื่น ๆ เพื่อเป็นการเสริมรายได้ให้แก่ครอบครัวด้วย สำหรับเกษตรกรผู้นำมีความ
ต้องการความรู้ด้านการเกษตรเพื่อการค้าด้วย

งานวิจัยในต่างประเทศ

จากการศึกษาค้นคว้าพบว่าไม่มีผู้ใดได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความต้องการ
ของเกษตรกรในการรับบริการทางวิชาการโดยตรง แต่มีการศึกษาบทบาทของสถานศึกษาใน
การให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน ซึ่งจะได้นำเสนอ ดังนี้

เจมส์ แฮร์ริส (James Harris) ได้ศึกษาเกี่ยวกับบทบาทในการให้บริการการ

⁵⁵ ดำรง ชำนาญรบ, "ความต้องการของประชาชนในการเข้ารับการฝึกอบรม
วิชาชีพเกษตรกรรม หลักสูตรระยะสั้นของวิทยาลัยเกษตรกรรมราชบุรี" (วิทยานิพนธ์ ปริญญา
มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2528), หน้า 60-61.

⁵⁶ นที ส่งเสริมสวัสดิ์, "การศึกษาความต้องการในการฝึกอบรมวิชาชีพเกษตรกรรม
ของเกษตรกรในทุ่งกุลาร้องไห้" (วิทยานิพนธ์ ปริญญามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์, 2529), หน้า 54.

ศึกษาแก่ชุมชนของรัฐจอร์เจีย โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริการ 100 คน ผู้นำชุมชน 100 คน และผู้ดำเนินการทุกคนพบว่า งานการให้บริการชุมชนนั้นมีความสำคัญ เป็นงานที่ต้องขยายออกไปให้กว้างขวางและเนื้อหาสาระที่จำเป็นมาก ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับความปลอดภัย สุขภาพ อาหารและโภชนาการ ซึ่งผู้รับบริการที่มีอายุ ระดับการศึกษา และอาชีพที่ต่างกัน มีผลต่อความต้องการที่จำเป็นนั้น ๆ แตกต่างกันด้วย นอกจากนี้ผู้ให้บริการทางด้านวิชาการมุ่งที่จะให้ความรู้ทางการเกษตรและเศรษฐกิจ เป็นสำคัญ⁵⁷

ลิตเติล ลาเบลลา (Little Labella) ได้ศึกษาจุดมุ่งหมายของโครงการบริการชุมชนของวิทยาลัยชุมชนในฟลอริดา โดยใช้ผู้บริหาร 28 คน เป็นกลุ่มตัวอย่าง พบว่า การบริการแก่ชุมชนควรจะให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ควรจัดลักษณะงานการศึกษาตลอดชีวิตเป็นอันดับแรก⁵⁸

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการชุมชนของต่างประเทศ ไม่แตกต่างกับงานวิจัยในประเทศ เพราะเป็นการให้บริการที่เกี่ยวข้องกับการอยู่ดีกินดีของประชาชน ตลอดจนอาชีพที่จำเป็น เพื่อที่จะทำให้ประชาชนสามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁵⁷Erantley Harris James, :Project Role of the Georgia Caorperative Extension Service in Urban Area! Dissertation Abstracts International 31 (December 1970) : 2673A.

⁵⁸Augustus Labella Little, "Goals for Community Service Programs in Florida's Public Community Colleges." Dissertation Abstract International,36 (August 1975) : 738A.